

MŪSŲ GIRIOS

Žurnalas apie miškus ir miškininkus

2023 / vasaris

Miškų išteklių naudojimas nebėra tik miškininkų atsakomybė

Miškų įstatymas pribrendo rimtiems pakeitimams

Lietuvos miškininkų sąjungos XVIII suvažiavime

Miško atkūrimo ir įveisimo raida Lietuvoje per praėjusį šimtmetį

STIHL

STIHL GRANDININIAI PJŪKLAI

Galingi STIHL pjūklai - naujausios technologijos, pagerintas valdymas, optimalus ergonomiškumas ir mažas svoris. Iš platus asortimento išsirinksite tinkamą pjūklą kiekvienam poreikiui: tiek darbui sode, tiek profesionaliai miško ir kraštovaizdžio priežiūrai. STIHL kuria ne tik variklius, pjovimo grandines, bet ir pjovimo juostas. Tai užtikrina visada puikų šių trijų komponentų derinį.

Mocevičiaus firma "Ginalas",
Esperanto g. 26, LT-69428
Kazlų Rūda
Tel.: +370 700 71010

Daugiau informacijos www.Ginalas.lt

4 Kronika

Aktualijos

6 Lietuvos miškininkų sąjungos XVIII suvažiavime

8 S. GENTVILAS.
Miškų išteklių naudojimas nebėra tik miškininkų atsakomybė

10 N. KUPŠTAITIS.
Miškų įstatymas pribrendo rimtiems pakeitimams

12 Lietuvos miškų ūkio rūmų neeilinio suvažiavimo atgarsiai

14 A. KULIEŠIS.
Miškų naudojimas ir jo balansas tenkinant ekonominius, gamtosauuginius ir klimato kaitos švelninimo poreikius

Miškininkystė

16 E. RIEPŠAS.
Miško atkūrimo ir įveisimo raida Lietuvoje per praėjusį šimtmetį

18 P. ŽEMAITIS.
Kelminis puvinys ir vėjo pažeidimai eglynuose

Augalų ligos

20 B. GRIGALIUNAITĖ,
D. BUROKIENĖ, A. MATELIS.
Grybai žiemose soduose

Miško flora ir fauna

22 S. PALTANAVIČIUS.
Lietuvos miškų paukščiai.
Riešutinė (*Nucifraga caryocatactes*)
Lietuvos miškų žvėrys.
Pilkasis vilkas (*Canis lupus*)

Atradimai

24 E. JANULEVIČIUTĖ-
GUIMERA.
Tegyvuoja karnavalai!

Laisvą minutę

27 Kryžiažodis

Medžioklė

28 V. RIBIKAUSKAS.
Medžiotojams blogo oro nebūna

**Prašome Jūsų skirti
1,2 proc. sumokėto GPM
žurnalui „Mūsų girios“.**

**Prašymą VMI galite pateikti
iki 2023 m. gegužės 1 d.
tik elektroniniu būdu
prisijungiant prie VMI
Elektroninio deklaravimo sistemos.**

**Siūlome užsiprenumeruoti
žurnalą „Mūsų girios“ iki 2023 m. pabaigos!**

- Internetu - www.musu-girios.lt (nuspaudžius skydelį *prenumerata*);
- El. paštu - info@musu-girios.lt, rimondas@musu-girios.lt;
- Telefonu - +370 687 10616; ▪ Visuose Lietuvos pašto skyriuose.

PRENUMERATOS KAINA:

1 mėn. – 5 Eur, metams – 60 Eur; su nuolaida: 1 mėn. – 3,50 Eur, metams – 42 Eur.

LITUOVOS MIŠKININKŲ SĄJUNGOS
ŽURNALAS

Leidžiamas nuo 1929 metų birželio
Indeksas 5057, su nuolaida – 5058

2023 m. vasaris, Nr. 2 (898)

ISSN 1392-6829

LEIDĖJAS

Viešoji įstaiga „Mūsų girios“

Adresas korespondencijai:

P. d. 604, Vilniaus 16-asis paštas,
Nemenčinės pl. 2, 10001 Vilnius
Mob. tel. +370 687 10616

El. paštas: info@musu-girios.lt
rimondas@musu-girios.lt
rimondas.vasiliauskas@gmail.com

www.musu-girios.lt

@musugirios

Jmonės kodas 125302897

PVM mokėtojo kodas LT 253028917

A. s. LT887044060001501044

AB SEB bankas

Direktorius – vyr. redaktorius

Rimondas Vasiliauskas

Mob. tel. 8 687 10616

El. paštas: rimondas@musu-girios.lt,
rimondas.vasiliauskas@gmail.com

Spausdino UAB „Standart Impresa“
S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, 02189 Vilnius
www.standart.lt

Tiražas 600 egz.

Kaina 5 Eur

Kaina su nuolaida 3,50 Eur

„Mūsų Girios“ (Our Forests) magazine
Editor-in-chief R. Vasiliauskas
PO Box 604, 16th Vilnius Post Office,
LT-10001 Vilnius, Lithuania

Redakcijos ir autorių nuomonė ne visada sutampa.

Už reklamos turinį redakcija neatsako.

„Mūsų giriose“ išspausdintus straipsnius ar jų
dalis perspausdinti galima tik gavus raštišką
redakcijos sutikimą ir su šaltinio nuoroda.

Redakcija pasilieka teisę redaguoti straipsnius.

KRONIKA

Vasario 1 d. nuotoliniu būdu vyko Lietuvos miškininkų sąjungos Prezidiumo posėdis, kuriame aptarti naujo Miškų įstatymo numatomi pakeitimai, apibendrinta LMS narių apklausa. Kitas posėdis numatytas kovo 1 dieną.

Vasario 2 d. paminėta Pasaulinė pelkių diena. Lietuvoje pasaulinės reikšmės saugomomis šlapžemėmis paskelbtos 5 vietovės: Čepkelių, Kamanų, Viešvilės, Žuvinto gamtiniai rezervatai ir Nemuno deltos regioninis parkas. Pelkės užima apie 6–7 procentus mūsų šalies ploto. Šlapžemės pasižymi gausia biologine įvairove. Kai kurios pelkių augalų ir gyvūnų rūšys – ypatingai retos, įrašytos į Raudonąją knygą. Pelkės svarbios ir tuo, kad tai yra didžiausia anglies dvideginio saugykla, kur jis saugiai laikomas užrakintu šlapioje durpėje. Šių metų Pasaulinės pelkių dienos šūkis – „Laikas atkurti pelkes“.

Vasario 3 d. Aplinkos ministerijoje socialiniams partneriams pristatyti preliminarūs Miškų įstatymo pakeitimai, parengti atsižvelgiant į svarbiausius Nacionalinio miškų susitarimo proceso rezultatus – NMS viziją ir pasiektus susitarimus šešiose temose.

Siūlomi sprendimai esminiais nesutartose temose likusiais klausimais – dėl geresnės biologinės įvairovės apsaugos miškuose ir ekonominės naudos didinimo. Kartu siekiama inicijuoti ir kitus reikalingus pokyčius miškų sektoriuje. Siūloma pertvarkyti esamą miškų grupių sistemą, ją geriau pritaikant biologinės įvairovės apsaugai, klimato kaitos iššūkių valdymui ir platesniam visuomenės poreikių, susijusių su miškais tenkinimui. Numatoma sudaryti sąlygas, kad būtų greičiau, paprasčiau planuoti ir vykdyti veiklą miškuose, ji būtų kuo įvairesnė.

Rekomenduojamos priemonės geresnei naujų savaiminių miškų, genetinių išteklių apsaugai ir atkurtų miškų kokybei. Planuojama atsisakyti pridėtinės vertės nekuriančio teisinio reguliavimo ir atsisakyti perteklinių apribojimų, optimizuoti miško kirtimų procedūras, išlaikant dėmesį aplinkosauginiams ir darbų saugos reikalavimams.

Ketinama sumažinti reikalavimus nedideliems rekreaciniais ir infrastruktūros objektams, kurie nedaro esminės įtakos miško ekosistemai, įrengti, pertvarkyti bendrųjų miško reikmių finansavimo sistemą.

Vasario 6 d. aplinkos ministras S. Gentvilas kartu su saugomų teritorijų specialistais lankėsi Šauklių riedulyne-kadagyne, kur su vietos bendruomene aptarė šio įspūdingo gamtos objekto priežiūros ir atnaujinimo galimybes. Taip pat susipažino su čia atliekamais gamtotvarkos darbais, įrengtame aptvare ganymui laikomais laukiniais gyvūnais.

Skuodo rajone esantis Šauklių riedulynas ir jame želiantis kadagynas patenka į Šauklių kraštovaizdžio

draustinį ir yra vieni didžiausių Lietuvoje. Tai – natūrali paskutinio ledynmečio suformuota 79 ha teritorija, vadinama Lietuvos tundra, kurioje slūgso 0,3–3 metrų skersmens akmenys. Tarp jų auga vešlūs, siekiantys net 6 metrų aukštį įvairiausių formų kadagai, sudarantys ištisus sąžalynus.

Pasigėrėti šiuo gamtos kampeliu galima einant apie 2 kilometrų ilgio pažintiniu taku, kuris įrengtas 2007 m., gausiai lankomas tiek vietinių žmonių, tiek turistų. Takas ir jo konstrukcija mediniai, todėl reikalauja intensyvios, nuolatinės priežiūros ir investicijų.

Vasario 10 d. Aplinkos ministerijoje socialiniams partneriams pristatyti preliminarūs Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo pakeitimai, kuriais siekiama geresnės saugomų rūšių, natūralių buveinių, vandens telkinių apsaugos.

Planuojama patikslinti su miškų kirtimais ir miško paklotės ardymu susijusius draudimus – diferencijuoti miško kirtimų draudimus draustiniuose ir kitose saugomose teritorijose priklausomai nuo to, ar jos yra „Natura 2000“ teritorijos, ar nėra, bet jose yra inventorizuotos EB svarbos natūralios buveinės, rūšių radavietės, į Saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą įrašytų rūšių radavietės.

Vykdamas miško ūkio darbus būtų draudžiama pažeisti miško paklotę ir paviršinį dirvožemio sluoksnį didesniame kaip 5 proc. natūralių buveinių ir saugomų rūšių buveinių plote.

Visose saugomose teritorijose siūloma nustatyti ribojimus medžioklei: būtų draudžiama įrengti šerkyklas kanopiniams žvėrimis, o jaukinimo vietas įrengti tik gavus saugomų teritorijų direkcijų pritarimus, kad būtų išvengta jaukinimo vietų įrengimo jautrių rūšių radavietėse. Siūloma drausti paukščių apsaugai svarbiose teritorijose medžioti paukščius, taip pat medžioti varant su šunimis teritorijose, kuriose yra kurtinių, tetervinių tuokvietės ar kitų saugomų rūšių, jautrių trikdymui veisimosi vietas, medžioti spąstais, išskyrus gyvagaudžiais, ūdrų buveinėse. Tai leis saugomas rūšis apsaugoti nuo trikdymo, pagerins jų apsaugos būklę.

Vasario 15 d. įsigaliojo Europos Komisijos reglamento nuostatos, kuriomis apribojamas švino šaudmenų naudojimas šlapžemėse ir aplink jas. Taip siekiama mažinti švino bei jo junginių daromą žalą aplinkai, gyvūnams ir žmonių sveikatai. Nuo šiol uždraudžiama šlapžemėse arba 100 metrų atstumu aplink jas medžioti daugiau kaip 1 proc. švino turinčiais šratais bet kokius gyvūnus. Reglamentas nustato, kad draudžiama tokius šratus iššauti lygiavamzdžiu šautuvu ir nešiotis su savimi šaudymo metu šlapžemėse arba vykstant šaudyti į jas.

Vasario 18 d. netoli Josvainių, Kėdainių rajone Skinderišio dendroparke vyko Lietuvos miškininkų

sąjungos metinis suvažiavimas. Jo metu LMS prezidentas Aidas Pivoriūnas apžvelgė per metus nuveiktus darbus, įteikė atminimo ženklus LMS Garbės nariams.

Suvažiavimo dalyviai dalyvavo ekskursijoje po dendroparką, apžiūrėjo kitus miškininkavimo objektus.

Vasario 21 d. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba esamus ir būsimus Saugomų teritorijų valstybės kadastro (STVK) naudotojams gyvai ir nuotoliniu būdu pravedė seminarą, kuriame supažindino su STVK modernizuota sistema ir naujais įrankiais.

STVK yra registruojami rezervatai, draustiniai, gamtos paveldo objektai, valstybiniai parkai, pajūrio juosta, biosferos stebėsenos (monitoringo) teritorijos, atkuriamieji ir genetiniai sklypai, valstybinių parkų ir biosferos stebėsenos (monitoringo) teritorijų funkcinio prioriteto zonos, valstybinių rezervatų, valstybinių draustinių, gamtos paveldo objektų, valstybinių parkų, biosferos rezervatų buferinės apsaugos zonos, taip pat tinklo „Natura 2000“ teritorijos.

Vasario 22 d. VMT informavo, kad aplinkosaugos leidimų informacinėje sistemoje ALIS įdiegtas naujas funkcionalumas, leidžiantis nurodyti savo miško valdos adresą tiek pagal senąją (galiojusią iki 2022 12 31), tiek ir pagal naująją miško kvartalų bei girininkijų numeraciją.

Nuo š. m. sausio 1 dienos, pasikeitus girininkijų riboms bei miško kvartalų numeracijai, pasikeitė ir Lietuvos miškų adresynas (miškų priskyrimas girininkijoms ir kvartalų numeracija). Kai kuriems miškų ūkių subjektams šis pasikeitimas sukėlė tam tikrų nepatogumų gaunant leidimus/pranešimus kirsti mišką. Ši problema išspręsta į aplinkosaugos leidimų informacinę sistemą ALIS įdiegus naują funkcionalumą. Nuo šiol, teikiant paraišką leidimui/pranešimui gauti, pakanka pažymėti, ar norite ją teikti pagal adresą, taikytą iki 2022 m. gruodžio 31 d. Jei šio laukelio nepažymėsite, sistema užkraus naujus adresyno duomenis. Senos ir naujos, galiojusios iki 2022 m. gruodžio 31 d. urėdijų bei girininkijų ribos bei nauji ir seni kvartalų numerai skelbiami ir internetinėje žemėlapių naršyklėje „Geoportal.lt“.

Vasario 23 d. aplinkos ministras S. Gentvilas susitiko su Nacionalinės žemės tarnybos (NŽT) darbuotojais aptarti jiems aktualių klausimų, susijusių su numatoma įstaigos pertvarka nuo 2024 m. sausio 1 d.

NŽT darbuotojams labiausiai rūpėjo mažas jų darbo užmokesčio fondas ir įstaigos struktūros pokyčiai nuo 2024 m. sausio 1 d.

Aplinkos ministerijos atstovai informavo apie baigtą NŽT strategijos parengimo, struktūrinės pertvarkos ir NŽT atliekamų procesų tobulinimo paslaugos viešąjį pirkimą. Artimiausiu metu bus sudaryta šių paslaugų vykdymo sutartis. Taip pat akcentavo, kad darbuotojai bus įtraukti į NŽT struktūros ir tobulinimo procesą, galės teikti pastabas ir pasiūlymus.

NŽT darbuotojų darbo užmokestis yra vienas mažiausių iš AM pavaldžių institucijų. Norint pagrįsti darbo užmokesčio fondo didėjimą, numatoma atlikti skaičiavimus ir įvertinti NŽT vykdomų paslaugų kaštus. Po to bus siekiama spręsti klausimus dėl darbo užmokesčio. Susitikime dalyvavo apie 300 NŽT darbuotojų.

Vasario 24 d. susitikę aplinkos ministras S. Gentvilas ir Policijos generalinis komisaras R. Požėla susitarė dėl veiklos plano, kaip stiprinti aplinkosauginių nusikaltimų tyrimus ir siekti,

kad už tokias veikas atsirastų baudžiamumas. Artimiausiu metu planuojama surengti bendrą Aplinkos apsaugos departamento ir Lietuvos policijos operacijų.

Konstatuota, kad stringa aplinkosaugos ir policijos pareigūnų bendradarbiavimas, informacija apie aplinkosaugininkų vykdomus tyrimus nepakankamai operatyviai perduodama policijos pareigūnams.

Sutarta, kad Lietuvos kriminalinės policijos biuras skirs didesnę dėmesį aplinkosaugos nusikaltimams, o Aplinkos apsaugos departamentas pasidalins su jo darbuotojais aplinkosauginių nusikaltimų specifika ir niuansais. Susitarta, kad Aplinkos apsaugos departamentas pateiks policijai teritorijų, kurias reikia atidžiau stebėti, žemėlapi. Bus buriama ekspertų darbo grupė iš Lietuvos kriminalinės policijos biuro ir AAD atstovų, ji sudarys veiklos planą ir modelius, kaip veikti tiriant aplinkosauginius pažeidimus.

Norintys paremti Ukrainą, tai padaryti gali šiais būdais:

- Ukrainiečiams padėti finansine parama ir paaukoti norimą sumą interneto puslapyje www.aukok.lt;
- Aukoti bankiniu pavedimu ir pervesti norimą sumą:
Gavėjas: VšĮ Mėlyna ir geltona (www.blue-yellow.lt)
Banko sąskaita: **LT17 7300 0101 4089 4869**, Bankas Swedbank
Mokėjimo paskirtis: PARAMA
- Paaukoti trumpuoju telefono numeriu **1485**, auka – **5 eurai**;
- Galinčius suteikti būstą, ar kitaip savanoriškai prisidėti, užpildyti savanorio anketą interneto puslapyje www.stipruskartu.lt;
- Kaip paremti Ukrainos ginkluotąsias pajėgas pervedant pinigų galima sužinoti KAM tinklapyje ar [facebook](https://www.facebook.com/aukok) paskyroje ;
- Prieglobstis Ukrainos gyvūnams – www.lietuvagyvunams.lt.

Lietuvos miškininkų sąjunga kartu su VšĮ „LDK palikuonys“ renka paramą Ukrainos kovotojams už laisvę. Visa surinkta parama pristatoma 100% tiesiogiai savanorių pajėgoms.

Lietuvos miškininkų sąjungos
Paramos Ukrainai koordinatoriūs:
Kęstutis Markevičius
ukraina@miskininkusajunga.lt

PARAMA UKRAINAI

Ми підтримуємо Україну! Тебуніє міškai!

Lietuvos miškininkų sąjungos XVIII suvažiavime

Nepabūgę šalyje siautusios vėtroš *Otas*, š. m. vasario 18 d. į metinį Lietuvos miškininkų sąjungos suvažiavimą netoli Joscvainių, Kėdainių rajone greta Skinderišio dendroparko susirinko būrys LMS narių ir bičiulių. Kadangi renginys vyko po atviru dangumi, tad oficialioji dalis truko neilgai.

Lietuvos miškininkų sąjungos prezidentas Aidas Pivoriūnas pasveikino visus susirinkusius, trumpai apžvelgė nuveiktus darbus, padėkojo už ištvermę ir ryžtą, pasidžiaugė, kad Sąjunga vienija didžiulę miškininkystės patirtį turinčius miškininkus, kurie noriai dalinasi žiniomis su savo kolegomis.

LMS prezidentas A. Pivoriūnas iškilmingai informavo, kad už nuopelnus Lietuvos miškininkų sąjungai, šalies miškams ir miškininkavimui Zitai Bitvinskaitei, dr.

Juliui Danusevičiui, prof. Andriui Kuliešiui, prof. Edmundui Bartkevičiui, dr. Albinui Tebėrai, dr. Vidmantui Verbylai, Vygantui Mierkiui, Viktorui Kalvaičiui ir Sauliui Adomavičiui suteikti LMS Garbės narių vardai. Suvažiavime dalyvavusiems laureatams jis įteikė LMS Garbės nario ženklus.

Po oficialios dalies suvažiavimo dalyviai susipažino su Skinderišio dendroparku, kurį 1971 m. įkūrė šviesios atminties Antanas Kęstutis Kaltenis. Parkas užima 123 ha plotą, į kurį įeina ir 39,5 ha Šušvės užtvankos vandenų. Jame – itin didelė sumedėjusių augalų rūšių, veislių, taksonų įvairovė – čia auga apie 1 300 rūšių, porūšių, varietetų, formų ir veislių medžių, krūmų, lianų. Tai viena gausiausių dendrologinių kolekcijų Lietuvoje. Įdomią ekskursiją po parko teritoriją

pravedė buvęs Kėdainių miškų urėdijos miškų urėdas Juozas Girinas bei VMU Radviliškio RP Joscvainių girininkijos miško ūkio darbininkas Juozas Masionis.

Vėliau Juozas Girinas supažindino su juo iniciatyva įveistais miškininkavimo objektais. Pirmiausia suvažiavimo dalyviai apžiūrėjo hibridinės drebulės želdinius, kurie pasodinti 2008 m. birželio mėnesį kirtavietėje įvairiais tankumais. Iš viso pasodinta 1411 vienetų vienerių metų hibridinės drebulės sodinukų su apribotomis šaknimis.

Kitame objekte (želdinta 2008 m. pavasarį) siekta optimalių sąlygų paprastojo ąžuolo genetinei atrankai, todėl sodinta mažomis grupėmis.

Pasirinkus tokį želdinimo būdą, norėta sudaryti sąlygas formuoti pageidaujamų medžių rūšių mišriam ir įvairiaamžiam medynui, są-

LMS Garbės nario ženklas

LMS Garbės nario laureatai (iš kairės) V. Verbyla, Z. Bitvinskaitė, A. Kuliešis, V. Kalvaitis ir E. Bartkevičius

Ekskursijos metu po dendroparką. J. Masionis - pirmas iš kairės

Apžiūrint hibridinių drebulių želdinius

RIMONDO VASILIAUSKO nuotraukos

lygoti tolygesnį ąžuolo medžių išsidėstymą brandžiame medyne bei atpiginti, palyginus su individualia, ąžuolo sodinukų apsauga nuo žvėrių pažeidimų. Aptvėrus ąžuolų grupes, siekta nesudaryti kliūčių žvėrių migracijai.

Platanalapio klevo klonų rinkinys įveistas 2007 metais vos už kelių kilometrų nuo Kėdainių, pravažiuojus Pelėdnagių gyvenvietę. Skiepijimo būdu padauginti iš daugelio Europos šalių 122 platanalapiai klevai. Kiekvieno klevo rinkinyje buvo po penkis vietetus. Iš viso 610 sodinimo vietų.

Greta to objekto 2009 m. ant kalvos įveistas „Neregėtos Lietuvos“ tūkstantmečio ąžuolynas, kuriame tuomet pasodinti 1000 pirmųjų sodinukų. Geros valios žmonių būryje darbuos ir Lietuvos Prezidentas Valdas Adamkus. Kasmet ąžuolyne buvo sodinama po 5–7 tūkst. ąžuoliukų. Po devynerių metų kviestiniai svečiai iš visos Lietuvos pasodino 2 tūkstančius ąžuoliukų ir taip baigė „Neregėtos Lietuvos“ Vycio kryžiaus formos ąžuolyno sodinimą. Nuo šiol čia, apie 40 ha plote, auga per 30 000 ąžuolų.

LMS suvažiavimas baigėsi dalyvių diskusija Skinderiško dendroparke prie laužo.

MG inf.

Anot J. Girino, siekiant optimalių sąlygų paprastojo ąžuolo genetinei atrankai, sodinta mažomis grupėmis

LMS suvažiavimo dalyviai „Neregėtos Lietuvos“ tūkstantmečio ąžuolyne prie Prezidento Valdo Adamkaus pasodinto ąžuolo

Miškų išteklių naudojimas nebėra tik miškininkų atsakomybė

Į žurnalo „Mūsų girios“ klausimus atsako aplinkos ministras SIMONAS GENTVILAS

Gerb. Ministre, prabėgo daugiau nei du metai, kai vadovaujate Aplinkos ministerijai. Kokias užsibrėžtas LR Vyriausybės ir Liberalų sąjūdžio programines nuostatas susijusias su nacionaliniu miškų sektoriumi bei aplinkosauga pavyko įgyvendinti ir kokius uždavinius dar esate numatę realizuoti?

Vyriausybės programoje buvo numatyti keli esminiai dalykai: medienos vertės didinimas, balanso atradimas tarp ūkininkavimo ir aplinkosaugos, miškingumo didinimas.

Lietuva virsta medienos importo šalimi, mediena įgauna didelę paklausą. Teikiame paramą medinei statybai, renovacijai organinėmis medžiagomis. Statosi nauji plokštynai, netrukus atsidarys Vilniaus kogeneracinė jėgainė. Pakankama vietos paklausa yra reikšmingas pokytis, leidžiantis šaliai uždirbti daugiau iš vietoje nukirstos medienos.

Nacionalinio miškų susitarimo metu mes sugebėjome sutelkti skirtingas grupes ir pradėti diskutuoti, kokio balanso reikia Lietuvoje. Deja, dėl šiltnamio klimato miškų būklė prastėja, atliekami sanitariniai kirtimai, todėl reikia naujai pažiūrėti į mūsų miškus ir jų efektyvų naudojimą. Naujas miškų įstatymas kloja esminius pagrindus Lietuvos miškų transformacijai. Svarbu, kad diskusija vyksta ne tik ministerijos viduje, bet ir su plačiąja visuomene.

Miškų kontrolės, leidimų išdavimo, įmiškinimo procesuose pastebimi labai teigiami pokyčiai. Pavyzdžiui, Valstybinėje miškų tarnyboje, kur įvyko nemažai vadybinių pasikeitimų, juntamų ir privačiame sektoriuje, ir valstybiniuose miškuose. Palengvintas įmiškinimas arba miško užskaitymas miško paskirtimi – nebereikia atlikti poveikio aplinkai vertinimo.

Valstybinių miškų urėdija taip pat transformuojasi, žengia į modernios įmonės veiklą, o rezerviniai miškai 2023-aisiais, Aplinkos ministerijai perėmus Nacionalinę žemės tarnybą, įgaus tikrąjį savininką. Dalis jų bus perduota Urėdijai, likusi dalis bus privatizuota privatiems asmenims aukciono būdu arba perduota miestams.

Ateityje dar stipresnis akcentas bus skirtas medinei statybai, Valstybinės miškų tarnybos pokyčiams: skaitmenizuojant paslaugas, miškų kontrolei naudojant satelitus, prižiūrint miškų sanitarinę būklę.

Didelį atgarsį visuomenėje sukėlęs ir daug vilčių teikęs Nacionalinis miškų susitarimas (NMS), reikia pripažinti, stringa. Ilgus metus vyksta diskusijos, o pateiktas susitarimo variantas neatspindi visų suinteresuotų grupių, ypač miškų ūkio sektoriaus poreikių. Savo nuogastavimus dėl NMS ir susijusių įstatymų pataisų gana aštriai išsakė Lietuvos Miškų ūkio rūmų neeilinio suvažiavimo, vykusio vasario 10 d., dalyviai. Iki šiol nesusitarta dėl įvairialypio miškų naudojimo balanso, ekonominės miškų naudos ir biologinės

įvairovės išsaugojimo. Manoma, kad miškų naudojimo ir saugomų teritorijų plėtros balanso problemos ekonomiškai atsilieps šalies miškų ūkiui. Kodėl vengiama įsiklausyti į kompetentingų miškininkų mokslininkų ir praktikų pastabas? Kur, Jūsų nuomone, glūdi didžiausias nesutarimas? Kokią išeitį matote iš susidariusios situacijos?

Situacija yra piešiama pernelyg tamsiomis spalvomis. Reikia prisiminti, kas buvo prieš dvejus metus: matėme mitingus gatvėse, padrikas miškų įstatymo keitimo iniciatyvas. Per praeitą kadenciją buvo tiek miškų įstatymo pakeitimo iniciatyvų, kiek per visą nepriklausomybės laikotarpį.

Tuo tarpu Nacionalinio miškų susitarimo metu sugebėjome susodinti skirtingų nuomonių interesų grupes ir susitarti dėl 6 iš 9 temų. Natūralu, kad visuomenė negali susitarti dėl visko. Tai labai sunku padaryti dėl vertybinių klausimų. Tačiau manau, kad tai, jog sugebėjome sustabdyti perteklinę įstatymų leidybą ir iš mitingų pereiti į diskusiją, yra sėkmė.

Lietuva yra išskirtinėje situacijoje: didėja miškingumas, didėja ir medienos bei biomasės tūriai. Mes esame viena iš tų valstybių, kuri turi komfortą išlaikyti esamą medienos iš miškų išėigą ir kartu ap-

saugoti savo saugomas teritorijas, atskirti rezervinius miškus miesto apylinkėse. Svarbu, kad miškininkai suprastų, jog miškų naudojimas nebėra tik miškininkų atsakomybė ir klausimas. Visuomenė taip pat suinteresuota, todėl reikia platesnio požiūrio: reikia atsižvelgti ir į klimato kaitą, ir į rekreacinių miškų poreikį, gamtosaugą sprendžiant miškų perspektyvas. Todėl norėčiau palinkėti miškininkų bendruomenei daugiau atvirumo. Tuo tarpu Miškų įstatymo svarstymo metu bus galima daugelį šių aspektų paliesti.

Naujas Miškų įstatymo redakcijos projektas, numatantis gana ryškius šalies miškų politikos pokyčius, šių metų vasario mėnesio pradžioje pristatytas miškų socialiniams partneriams, Miškų konsultacinei tarybai. Tai sveikintinas žingsnis, kai su pagrindinėmis naujo įstatymo nuostatomis iki jo priėmimo supažindinami socialiniai partneriai, ir ypač miškininkų bendruomenė. Kokie svarbiausi pakeitimai numatomi naujoje įstatymo redakcijoje? Ar galima tikėtis, kad, tvirtinant galutines Miškų įstatymo nuostatas, bus atsižvelgta į autoritetingų miškininkystės mokslininkų, miškininkų praktikų, privačių miškų savininkų, medienos pramonės atstovų pagrįstas pastabas?

Miškų įstatymas turi naują redakciją, kurią šiuo metu pristatome šimtams socialinių partnerių. Miškų įstatymas yra optimaliai subalansuotas. Jis peržiūri miškų grupes, jų skirstymą, taip pat valstybės priimtus įsipareigojimus dėl gamtos apsaugos. Kartu įstatymas užtikrina ir medienos pramonės interesus. Išlaiko tą patį medienos tiekimą, kaip ir iki šiol, tik subalansuoja, kad medienos tiekimas vyktų labiau iš ūkinių, plantacinių miškų, o gamtosauga susitelktų į saugomas teritorijas ir ekologinio arba rezervatinio prioriteto miškų grupes.

Siūlome pertvarkyti esamą miškų grupių sistemą, ją geriau pritaikant biologinės įvairovės apsaugai, klimato kaitos iššūkių valdymui ir platesniam visuomenės poreikių, susijusių su miškais tenkinimui. Taip pat numatome sudaryti sąlygas, kad būtų greičiau, paprasčiau planuoti ir vykdyti veiklą miškuose, ji būtų kuo įvairesnė.

Taip pat siūlome priemones geresnei naujų savaiminių miškų, genetinių išteklių apsaugai ir atkurtų miškų kokybei. Planuojame atsisakyti pridėtinės vertės nekurančio teisinio reguliavimo ir atsisakyti perteklinių apribojimų, optimizuoti miško kirtimų procedūras, išlaikant dėmesį aplinkosauginiams ir darbų saugos reikalavimams.

Peržiūrime ir miškų mokestinę aplinką. Siūlome naikinti 5 proc. medienos apyvartinį mokestį, 1500 ha nuosavybės ribojimą, kuris yra perteklinis ir nesunkiai apeinamas. Numatome didesnę finansavimą miškų ūkio reikmių programai.

Kokius esminius pokyčius numato Saugomų teritorijų, Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų, Aplinkos apsaugos įstatymų pataisos?

Didžiausias pokytis numatytas Saugomų teritorijų įstatyme – atsiranda aiški saugomų teritorijų plėtros ir kompensavimo už jas tvarka. Numatome pagreitinti apsaugos sutarčių sudarymą su žemės savininkais ir valdytojais, kad efektyviau užtikrintume saugomų rūšių, natūralių gamtinių buveinių apsaugą ir tuo pačiu užbaigtume kurti Europos ekologinį tinklą „Natura 2000“. Įstatymas peržiūri Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos kompetencijas, jos išplečiamos ne tik už administracinių saugomų teritorijų ribų, bet ir per visą Lietuvą, kur buveinėse yra saugomos vertybės.

Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymu siekiame geresnės saugomų rūšių, natūralių buveinių, vandens telkinių apsaugos. Planuojame patikslinti su miškų kirtimais ir miško paklotės ardymu susijusius draudimus, saugomose teritorijose nustatyti ribojimus medžioklei, nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose bei valstybiniuose draustiniuose esančiuose vandens telkiniuose riboti plūduriuojančių priemonių naudojimą, draustinių teritorijose – saulės ir vėjo elektrinių statybas.

Aplinkos apsaugos įstatymo pakeitimais planuojame detaliau reglamentuoti gamtinio karkaso sistemos formavimo principus, įteisinti jo apsaugos, tvarkymo metodus, stiprinti ekokompensacines funkcijas gamtinio karkaso teritorijose. Dalį nuostatų numatyta perkelti iš Saugomų teritorijų įstatymo ir įtvirtinti pagrindiniame aplinkosaugos srities įstatyme, kadangi gamtinis karkasas yra šalies kraštovaizdžio ekologinį stabilumą palaikanti sistema. Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai planuojame suteikti daugiau įgaliojimų užtikrinant biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugą, rengiant ir įgyvendinant ekosistemų atkūrimo priemones.

Ar baigta šalies saugomų teritorijų valdymo reforma? Gal numatoma Valstybinės saugomų teritorijos tarnybos pertvarka? Kokios Suvalkijos (Sudūvos) nacionalinio parko įsteigimo perspektyvos?

Įgyvendinant saugomų teritorijų reformą keturios regioninių parkų ir rezervatų direkcijos, užtikrinant kiekvienos jų identitetą: Žemaitijos, Aukštaitijos, Dzūkijos-Suvalkijos, Mažosios Lietuvos. Keturi nacionaliniai parkai išlaikys dabartinį juridinį statusą.

Praėjusiais metais apjungtos saugomos teritorijos. Reforma pasiteisino, sustiprėjo valstybės tarnautojų kompetencijos, efektyviau vykdomos priskirtos funkcijos. Tačiau Valstybinėje saugomų teritorijų tarnyboje ir direkcijose jos vis dar peržiūrimos, stengiamasi dar aiškiau jas atskirti.

Suvalkijos (Sūdūvos) nacionalinio parko steigimas atidedamas neapibrėžtam laikui. Turime iš esmės pasizūreti, kaip veikia regioninis parkas, koks jo santykis su Vištyčio ir kitomis bendruomenėmis. Negalime per prievartą steigti nacionalinio parko, kurio tikslas apsaugoti vietinės identiteto ir kultūros paveldo vertybes. Todėl, pirma, turime grįžti prie santykio sušildymo tarp regioninio parko ir vietos bendruomenių.

Vyriausybės 2021 m. lapkričio 10 d. sprendimu iki šių metų pabaigos numatyta Valstybinių miškų urėdijos valdymo modelį iš valstybės įmonės reorganizuoti į akcinę bendrovę. Ar šis pertvarkymo procesas jau pradėtas?

Visų valstybinių įmonių pertvarkos bus pavėlintos, taip pat ir Valstybinių miškų urėdijos. Akcinė bendrovė yra tobulesnis valdymo būdas tokioms įmonėms, mažiau politizuotas. Šiuo metu generalinis urėdas turi tiesioginį pavaldumą ministrui. Tai žalinga praktika: įmonės valdyba turi valdyti įmonę, o ne ministras politiškai. Urėdija neseniai pergyveno 42 įmonių – urėdijų – apjungimą, todėl pertvarkymo procese labai svarbu užtikrinti, kad pokyčiai nedarytų įtakos darbuotojų veiklos principams.

Nuo šių metų pradžios pasikeitė Nacionalinės žemės tarnybos pavaldumas – šią įstaigą iš Žemės ūkio ministerijos perėmė Aplinkos ministerija. Koks šios pertvarkos tikslas ir kokie reorganizaciniai pokyčiai numatomi šioje tarnyboje?

Siekiame formuoti vieningą valstybės politiką aplinkosaugos, teritorijų planavimo, urbanistikos, statybos ir jos priežiūros srityse ir

sukurti aiškų ir skaidrų valstybinės žemės naudojimo kontrolės mechanizmą.

Miškų sektorių tai praktiškai palies per rezervinius miškus. Pusė Nacionalinės žemės tarnybos valdomų rezervinių miškų balandį–gegužę bus perduoti Urėdijai, vėliau likusi dalis bus arba privatizuota, arba atiduota savivaldybėms ir taip užbaigsime šeimininkų rezervinių miškų erą – kiekvienas miškas turės savo savininką.

Nacionalinė žemės tarnyba Aplinkos ministerijai leidžia spręsti ir kitus klausimus: greitesnės teritorijų planavimo procedūros, servitutų nustatymas.

2024 metais žemės valdymą perduosime savivaldybėms. Tai bus vakarietiška praktika, kai patys miestai valdo savo žemes, o ne centrinė valdžia, kas yra sovietinės centralizuotos valstybės palikimas.

Ar numatomi kokie nors pakeitimai medžioklę reglamentuojančiuose teisiuose aktuose?

Būrelių savininkams aktualus klausimas yra nuomos sutarčių pratęsimas. Nuomos sutartyse būreliai neturėtų būti nušalinti nuo dabartinių plotų. Turime konfliktinių būrelių, todėl tikrai peržiūrėsime nuomos sutarčių pratęsimo klausimą, bet iš esmės būreliai turi turėti teisę tęsti veiklą savo valdose.

Kalbant apie pačią medžioklę, didelių pokyčių šiuo metu nenumatome. Planuojame pasiūlyti medžiotojams elektroninį medžioklės lapą mainais į viešesnę medžioklę. Vis dėlto, medžioklėje didžioji problema yra neišmedžiojamų gyvūnų skaičius. Tai daro žalą miškininkams, atsodintiems miškams, todėl laukia nemažai diskusijų apie tai, kaip užtikrinti, kad miškų apsauga nuo kanopinių žvėrių būtų proporcinga.

Dėkojame už atsakymus.

Parengė Rimondas VASILIAUSKAS

VYTAUTO KNYVOS nuotrauka

Daugiau nei du dešimtmečiai praėjo nuo paskutiniosios Miškų įstatymo naujos redakcijos, kuri 2001 metais įnešė kažkiek naujų vėjų į 1994 metais priimto pirmojo po Nepriklausomybės atkūrimo Miškų įstatymo formuluotes. Nors per tuos du dešimtmečius buvo daug visokių epizodinių vienos ar kitos Miškų įstatymo vietos pataisymų, bet sisteminės peržiūros taip ir nebuvo atlikta. Juokaujant galima būtų sakyti, kad toks jau tobulas tas įstatymas, kad nieko iš esmės keisti ir nereikia – pakanka vis laikas nuo laiko šiek tiek palopyti. Bet tas juokas būtų labai jau dirbtinis. Iš tiesų, daug kartų mažais lopeliais lopytas dabartinis Miškų įstatymas sunkiai beatlaiko kritiką tiek teisėkūros, tiek šiandienos augančių su miškais susijusių iššūkių kontekste.

Kad esminė Miškų įstatymo peržiūra reikalinga, mes dirbantys su miškų politikos klausimais suprantame jau eilę metų. Tačiau kartu suprantame, kad tai nei lengvas, nei patogus – ypač politikams, bet ne vien – procesas. Todėl lig šiol rimtai Miškų įstatymo peržiūrai nei ryžto, nei politinės valios vis nepakakdavo, patogiausiu būdu buvo patvarkyti vieną ar kitą įstatymo vietą nesukeliant didelių diskusijų.

Matyt visi suprantame, kad Miškų įstatymas yra svarbiausias dokumentas, įtvirtinantis miškų politiką Lietuvos teisinėje sistemoje, todėl jo esminis pakeitimas neišvengiamai susijęs su rimtesniais miškų politikos pokyčiais. Didelis dabartinės Vyriausybės užmojis iš esmės peržiūrėti miškų politikos esmines nuostatas įtvirtintas jos programoje – pasiekti Nacionalinį susitarimą dėl miškų (NMS). Suprantama, kad tai visiškai naujas epizodas Lietuvos miškų politikos formavime, kuris negali būti lengvas uždavinys. Apie NMS daug rašyta ir kalbėta, bendrakūros būdu vykęs procesas iš esmės yra išsisėmęs – tokia pat forma jį toliau tęsti ar atnaujinti, mano galva, tikrai nėra prasmės. Geriausias tarpinis rezultatas matyt būtų tas, kad politikai pasirašytų tam tikrą dalinį susitarimą, apimantį bendrakūroje gimusius šešių temų susitarimus, o diskusijos likusiose kartinėse nesutartose temose būtų tęsiamos kitais miškų politikos formavimo įrankiais, žinoma, panaudojant NMS įdirbį ir platformą.

Taigi, turėdami prieš akis NMS proceso bendrakūroje suformuluotą NMS viziją ir gimusius susitarimus konkrečiose šešiose temose, dar praėjusių metų pabaigoje Aplinkos ministerijos Miškų politikos grupėje susitelkėme į Miškų įstatymo naujos redakcijos projekto rengimą, pradėdami nuo pasiūlymų pokyčiams išsivardinimo ir diskusijų. Vasario pradžioje šiuos siūlomus pokyčius pristatėme viešai – tiek bendrai miškų socialiniams partneriams, tiek atskirai Miškų konsultacinėje taryboje, kuri ir formaliai skirta aptarti svarbiausius miškų politikos klausimus ir tais klausimais pateikti ministrui patarimus.

Pokyčio link sveiko balanso tarp gamtosaugos ir įvairesnio naudojimo kryptis

Kaip pagrindinę užduotį naujam Miškų įstatymui išsiskelėme siekti surasti ir įtvirtinti tokį su miškais susijusios veiklos reguliavimą, kuris užtikrintų sveiką balansą tarp atskirų visuomenės grupių poreikių miškams, atlieptų šiandienos iššūkius biologinės įvairovės apsaugos, klimato kaitos, bioekonomikos plėtros, na ir bendrai kintančių visuomenės poreikių miškams kontekste. Tam žinoma, pirmiausia reikia konstatuoti ir pripažinti, kad esamą situaciją (dabartinį reguliavimą) reikia keisti pakankamai stipriai. Man asmeniškai toks klausimas net nekyla, bet NMS procesas parodė, kad norinčių išlaikyti „status quo“ dėl įvairių ir labai skirtingų priežasčių yra tikrai nemažai. Iš kitos pusės siekiančių labai radikalių pokyčių taip pat netrūksta. Tai paprasčiausiai reiškia, kad laukia ilgos diskusijos ir paieškos tokio kelio, kuris vestų prie pamatuotų, protingų ir tikrai ne kraštutinių pokyčių.

Na bet eikime prie turinio. Bene daugiausiai lemiančiu siūlomu pokyčiu įvardinčiau **miškų grupių pertvarkymą**. Nors tai nėra revoliucinis pasiūlymas – visiškai atsiskyti miškų grupių, bet pakankamai stipriai keičiantis šiandienines proporcijas tarp ekonominių, ekologinių ir socialinių miškų naudojimo aspektų. Pirmiausia, siūloma aiškiai įtvirtinti, kad absoliuti dauguma šiandieninių Lietuvos miškų (išskyrus rezervatinius ir plantacinius) yra daugiafunkciniai, tai yra atlieka visą platų spektrą įvairių mums suprantamų miško funkcijų ir kartu teikia įvairias miško ekosistemines paslaugas, tuo pačiu suskirstant šiuos daugiafunkcinius miškus į tris grupes: ekologinio prioriteto, socialinio prioriteto ir ekonominio prioriteto. Taigi, pvz., ekologinio prioriteto daugiafunkciniuose miškuose pirmiausia būtų siekiama gamtos vertybių apsaugos, atitinkamai taikant tam tinkamiausias miškininkystės

Miškų įstatymas pribrendo rimtiems pakeitimams

Dr. NERIJUS KUPSTAITIS, Aplinkos ministerijos Miškų politikos grupės vadovas

ir gamtotvarkos priemonės, tačiau kartu neignoruojam ir tų pačių miškų atliekamų kitų svarbių apsauginių, socialinių ar ekonominių funkcijų. Greta daugiafunkcinių miškų atskiromis grupėmis, kaip ir šiuo metu, būtų įvardinami rezervatiniai miškai (kur miškų ūkio veikla iš viso nevykdoma) ir plantaciniai miškai, kuriuose būtų vykdoma itin intensyvi miškų ūkio veikla. Mano supratimu, toks ganėtinai paprastas penkių grupių modelis leistų labiau subalansuotai atliepti skirtingus poreikius ir lūkesčius miškui, nei bandymas itin detalai priskaidyti daug siauros paskirties atskirų miškų grupių ar bandymas visiškai atsisakyti grupavimo. Kartu toks modelis sudarytų sąlygas taikyti būtent tam miškui prioritetinių funkcijų įgyvendinimui geriausiai tinkančias miškininkystės ar gamtotvarkos priemones.

Žinoma, jei lyginti su dabartine miškų grupių sistema, tai akivaizdu, kad ekonominio prioriteto daugiafunkcinių miškų bus tikrai mažiau, nei šandien turime bemaž tris ketvirtadalius Lietuvos miškų ploto užimančių ir akivaizdžiai dominuojančių IVA grupės ūkinių miškų, socialinio prioriteto daugiafunkcinių miškų bus tikrai daugiau, nei šandien išskiriame rekreacinių miškų, jau vien dėl to, kad socialinės, kultūrinės ir dvasinės miškų vertės ir naudos apima daug plačiau, nei vien rekreaciją.

Taiklesnė ir mažiau šabloniška miškininkystė bei gamtotvarka

Greičiausiai užtruks dar eilę metų, kol apsiprasime su mintimis, kad įvairesnė ir labiau konkrečiai situacijai pritaikyta veikla konkrečiame miško plote yra naudingesnė visomis prasmėmis, nei šabloniškas ir iš anksto užsiduotas veikimo modelis, kokį bandome taikyti dabar. Tradiciškai iš esmės absoliučiai daugumai savo miškų taikome rotacijomis (nukirtau – atkūriau) pagrįstą miškininkystės modelį, kurio dažniausia versija nukreipta į plynuosius ar atvejinius pagrindinius miško kirtimus, nors gamtinių vertybių apsaugai, socialinių ar kultūrinių vertybių išryškinimui ir puoselėjimui, o kai kada ir paties miško savininko poreikių tenkinimui toks modelis visai netinka.

Jau minėtas su įstatymo pakeitimu siūlomas miškų grupių pertvarkymas sudarys geresnes sąlygas tokiam įvairesniam miškininkavimui, ypač jei atsisakysime įprastų pagrindinių miško kirtimų ekologinio ir socialinio prioriteto daugiafunkciniuose miškuose ir leisime funkcinę paskirtį geriausiai atitinkanti medyną formuoti vadinamais specialiaisiais miško kirtimais ne tada, kai „atėjo

nustatytas brandos amžius“, o tuomet, kai tam tinkamiausias metas. Žinoma, tais atvejais, kai tą medyną iš viso reikia aktyviai formuoti ar pakeisti medyno kartas.

Kitas reguliavimo pakeitimas įvairesnei ir taiklesnei miškininkystei, o kartu ir papildomos medienos tiekimo rinkai galimybėmis sietinas su leidimų kirsti mišką atsisakymu ekonominio prioriteto miškuose tarpiniams nedidelės apimties miško kirtimams, kai po kirtimo lieka normalaus skalsumo medynas (siūlome rīstis prie 0,6), taip pat su siūlymu lanksčiau taikyti pagrindinius miško kirtimus – ne vien pagal minimalų kirtimų amžių, kaip yra šandien, bet ir pagal taip vadinamą tikslinį vidutinį medžių skersmenį, kurį pasiekus medynas galėtų būti kertamas pagrindiniais miško kirtimais. Tai iš esmės leistų miško savininkui lanksčiau vykdyti miško ugdymo, sanitarinius ar kitus nedidelės apimties kirtimus derinantis prie savo poreikių, o taip pat anksčiau atlikti derliaus nuėmimo kirtimus derlingose augavietėse, išvengti šakninės pūties ar kitų ligų ir kenkėjų sukeltų pasekmių, o kartu miško savininkui gauti didesnes pajamas, rinkai patiekiant būtent medienos pramonei tinkamesnę ir kokybiškesnę medieną. Iš kitos pusės tai leistų pateikti rinkai daugiau medienos iš mažesnio ploto ekonominio prioriteto miškų.

Aiškesnis santykis tarp miško savininko ir viešojo intereso į miškus

Šioje srityje vėlgi revoliucinių pasiūlymų nėra – išlaikomas laisvas lankymasis visų nuosavybės formų miškuose, paliekamas pirmumas valstybei nupirkti savininko parduodamus didelės gamtinės ar socialinės vertės miškus, tačiau kartu aiškiai nustatoma, kad dėl miškų grupių pakeitimo atsiradę veiklos apribojimai privačių miškų savininkams kompensuojami ne vien saugomose teritorijose, bet ir socialinio prioriteto miškuose. Tokiu būdu sprendžiamas klausimas dėl bendruomenės svarbių privačių miškų, esančių prie gyvenviečių, kultūros objektų, geresnės apsaugos. Be to, siūloma aiškiau apibrėžti santykį tarp miško lankytojo ir miško savininko – visais atvejais privataus miško lankytojui neturėtų trukdyti to miško savininko privatumo, nekelti grėsmės jo saugumui. Tai dažniausiai susiję su atvejais, kuomet savininkas gyvena greta savo miško ir jo namų valda ribojasi su tuo mišku.

Siūloma atsisakyti ir apribojimo privačion nuosavybėn įsigyti ir turėti daugiau nei 1500 ha miško. Toks apribojimas buvo įvestas prieš keletą metų, bet praktikoje nepasiteisino, sukėlė daug bereikalingos biurokratinės naštos visiems miško žemės rinkoje dalyvaujantiems, o rinkos koncentracijos iš esmės nei padidino, nei sumažino. > 12 p.

Daug kitų, mažesnės apimties pakeitimų

Kadangi įstatymas bus dėstomas nauja redakcija, tai suprantama, kad bus tikrai daug smulkesnių, mažesnės apimties pakeitimų, iš kurių kaip svarbesnius paminėčiau Bendrųjų miško reikmių finansavimo pertvarkymą atsisakant pajamų iš privačių miškų medienos apmokestinimo, bet kartu sudarant galimybes didesnę iš valstybinių miškų valdytojų surinktų mokesčių dalį naudoti bendrosios miško reikmėms, praplečiant pačių reikmių sąrašą, taip pat miškotvarkos projektų pakėlimą į aukštesnį lygmenį – tik nuo 10 ha ir atestuojant rengėjus, be to dar smulkios linijinės infrastruktūros objektų įtraukimą į miško žemę, laisvesnį nedidelių rekreacinių miško infrastruktūros objektų įrengimą, miško žemės pavertimą kitomis naudmenomis saugomoms atviroms buveinėms formuoti, taip pat galimybę paversti miško žemę kitomis naudmenomis plantacinių miškų atveju.

Numatoma visiškai atsisakyti Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatų, o svarbiausią ir dar šiai dienai aktualų reglamentavimą iš šio teisės akto perkelti į patį įstatymą.

Suprantama, tai gera proga kritiškai peržiūrėti, kurie šiuose nuostatuose įtvirtinti reikalavimai ir apribojimai dar turi prasmę, o kurie tik trukdo normaliam vystymuisi ar savo vaidmenį per tris dešimtis metų jau atliko.

* * *

Vertinant labai bendrai, tai kažkokių radikalių pokyčių tikrai nesūlome, ieskome subalansuotų sprendimų nuosekliam vystymuisi ta kryptimi, kurią diktuoja Nacionalinio miškų susitarimo vizija, ES politika su miškais susijusiais klausimais, galiausiai bendras šiandienos iššūkių ir situacijos kontekstas.

Kadangi Miškų įstatymo naujos redakcijos projektas dar tik rašomas ir bus ne kartą svarstomas įvairiuose formatuose, tai kviečiu ir *Mūsų girių* skaitytojus nelikti nuošalyje – dalyvauti diskusijose, teikti racionalius ir šiandienos problemas sprendžiančius teisinio reguliavimo pasiūlymus.

Lietuvos miškų ūkio rūmų neeilinio suvažiavimo atgarsiai

Šių metų vasario 10 d. VDU Žemės ūkio akademijos IV rūmų salėje įvyko Lietuvos miškų ūkio rūmų (LMŪR) neeilinis suvažiavimas. Jame dalyvavo Seimo Aplinkos apsaugos komiteto pirmininkė Aistė Gedvilienė, šio komiteto nariai Justinas Urbanavičius ir Romualdas Vaitkus, aplinkos ministras Simonas Gentvilas, LMŪR nariai, miškininkai, miškų mokslo ir mokymo įstaigų, medienos ruošos bei medienos pramonės atstovai.

Lietuvos miškų ūkio rūmų prezidentas dr. Remigijus Bakys padarė pagrindinį pranešimą. Jis išskyrė aktualius šalies miškų politikos pokyčius – Nacionalinį miškų susitarimą (NMS) bei Miškų, Saugomų teritorijų, Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų ir Aplinkos apsaugos įstatymų pataisais. Pranešėjas konstatavo, kad NMS nėra baigtas procesas, nes nepasiektas sutarimas trijose pagrindinėse temose. Kur pavyko susitarti, temos yra išvestinės, todėl iš tikrųjų negalės būti įgyvendintos, nepaliečiant tų temų, dėl kurių nesutarta. LMŪ rūmų manymu, NMS yra nebaigtas ir negali tarnauti kaip pagrindas esminiams miškininkystę reglamentuojantiems politiniams sprendimams. NMS parodė, kad neįmanoma susitarti dėl išsamių miškų tvarkymo nuostatų, neturint aiškios miškininkystės strategijos ir pamatinių normų. R. Bakio nuomone, NMS idėja yra gera, bet ji negali tapti vienkartinium renginiu. Ne tik įvairių visuomenės grupių, bet ir miško ūkio subjektų reali įtrauktis į miškininkystės plėtotę ir teisėkūrą turi tapti nuolat vykstančiu reiškiniu, todėl NMS šiandieninis turinys neatspindi Lietuvos miškų ūkio rūmų narių požiūrio į miškininkystę visumos. Miškų, Saugomų teritorijų, Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų ir Aplinkos apsaugos įstatymų pataisų visuma veda į ekonominio miškų naudojimo ribojimą, ženkliai saugomų teritorijų tinklo plėtrą ir saugomų teritorijų išskyrimo procedūrų supaprastinimą. Todėl miškų ūkio sektorius Lietuvos miškų politikoje nebėra prioritetas, saugomų teritorijų plėtra yra vykdoma miško ūkio ir privačios nuosavybės sąskaita, o saugomų teritorijų išskyrimo kokybė yra abejotina. LMŪR laikosi nuostatų, kad be ES direktyvų, būtina atsizvelgti į nacionalinius interesus. Miškų ūkis, medienos apdirbimo ir perdirbimo pramonė, miško savininkų veikla ir teisės yra neatskiriama nacionalinės aplinkos ir miškų politikos dalis. „Privati nuosavybė yra neliečiama ir ši konstitucinė norma turi tapti realybe. Kaštų ir naudos analizė, finansavimo šaltiniai ir poveikis miškų ūkio sektoriui privalo tapti kiekvieno miškininkystės teisinio projekto privaloma dalimi.“ – sakė LMŪR prezidentas dr. Remigijus Bakys.

Aplinkos ministro S. Gentvilo nuomone, NMS tapo platforma leidžianti vieni kitus civilizuoti išklausti, nes anksčiau diskusijos vyko mitingų pavidalu. Ateityje visuomenės nuomonė, požiūriai tik dar labiau išsiskaidys ir prie to reikia derintis. Šiandien yra politinis pasiryžimas tvirtinti šešias NMS temas, kuriose buvo rastas sutarimas. Anot S. Gentvilo, siūlomi teisės aktų pakeitimų projektai maksimaliai atspindi kompromisą tarp skirtingų interesų ir šiems pakeitimams

Dr. Remigijus Bakys

finansavimo šaltiniai yra numatyti. Teisės aktų pakeitimų projektuose yra ūkinės veiklos ribojimų, tačiau esama ir veiklos atlaisvinimo. Problemų sektorius turi, tačiau ministras kvietė matyti ir gerąsias susidariusios situacijos puses.

Anot asociacijos „Lietuvos mediena“ direktoriaus Raimundo Beinorto, įgyvendinus nepamatuotus draudimus, miškų kirtimų dydis, kaip parodė VMT atlikta analizė, gali sumažėti iki 2 mln. m³ per metus. Jis pabrėžė, kad NMS nebaigtas procesas, todėl jame nesutartos temos neturėtų būti įtrauktos į teisės aktų projektus. Aplinkos ministras S. Gentvilas atsakė, kad nėra galimybių šiais metais didinti iškertamos medienos kiekio ir šiemet tvirtinama metinė kirtimų norma bus palikta tokio pat dydžio, kaip ir ankstesniais.

LMŪR valdybos pirmininkas dr. Algis Gaižutis atkreipė dėmesį, kad reikia atsizvelgti į mokslininkų, ekspertų rekomendacijas. Jis pabrėžė, kad saugomų teritorijų bei įvairių ribojimų plėtra planuojama neturint lėšų sąžiningai toms išlaidoms kompensuoti. > 13 p.

LIETUVOS MIŠKŲ ŪKIO RŪMŲ REZOLIUCIJA

Dėl miškų politikos poveikio miškų ūkio sektoriui

Akademija (Kaunas), 2023 m. vasario 10 d.

Ši rezoliucija išreiškia Lietuvos miškų ūkio rūmų narių pozitūrą į šią dieną vykdomą miškų politiką, pirmiausia į Nacionalinį miškų susitarimą, Lietuvos miškų strategiją ir rengiamas Lietuvos Respublikos Miškų, Saugomų teritorijų, Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų, Aplinkos apsaugos įstatymų pataisais.

Šią rezoliuciją skiriame Lietuvos Respublikos Seimui, Vyriausybei ir politinėms partijoms.

Lietuvos miškų ūkio rūmų nariai nelaiko Nacionalinio miškų susitarimo (toliau – NMS) baigtu procesu ir nepritaria šiuo metu neva „Nacionalinio miškų susitarimo“ pagrindu siūlomoms vienpusiškoms ir nesubalansuotoms Miškų, Saugomų teritorijų ir Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymų pataisoms kaip visumai, matydami didelę grėsmę Lietuvos miškų ūkiui ir šalies ekonomikai.

Lietuvos miškų sektoriuje turėdami sukurtą visą vertės grandinę (nuo žaliavų, žmogiskųjų ir technologinių išteklių iki mokslo), atliepdami nūdienos miškų ūkio ir medienos pramonės aktualijas, kurios reiškiasi:

- Vis didesniu poreikiu atsinaujinantiems energijos ir gamybos ištekliams – žaliavinei medienai.

- Poreikiu spręsti klimato kaitos sukeltas komplikacijas, didinant miško produktyvumą, sveikatingumą (sanitarinę ir priešgaisrinę būklę) bei atsparumą, puoselėjant miškus kaip CO₂ absorbentą bei ilgam laikui užrakinant CO₂ medienos produkte.

- Poreikiu išsaugoti krašto bioįvairovę, kuri susiformavo per ilgus šimtmečius Lietuvos miškuose tvariai ūkininkaujant ir juos puoselėjant praėjusių kartų ir šiandienos valstybinių ir privačių miškininkų.

- Poreikiu įgyvendinti ES žaliojo kurso iniciatyvas, mažinant iškastinių žaliavų naudojimą bei CO₂ pėdsaką.

- Siekiu vystyti miško ekosistemų tyrimų ir miško mokslo sritis, išsaugant ir puoselėjant jau sukurtą mokslinę tiriamąją bazę.

- Siekiu maksimaliai amortizuoti krizių sukeltus padarinius šalies ūkiui ir biudžetui.

KONSTATUOJAME:

- Pradėtas Nacionalinio miškų susitarimo procesas nėra baigtas, o Aplinkos ministerijos teikiamas susitarimo variantas tėra „politinio miškų susitarimo“ versija, kurioje neatsispiria visų suinteresuotų grupių, ypač miškų ūkio sektoriaus poreikiai; palikta kertinių spragų, kurios jau artimiausioje ateityje sukels neigiamą pasekmių šalies ūkiui ir didelei daliai visuomenės.

- NMS darbotvarkės ribose nepasiekiamas susitarimas dėl miško naudojimo balanso, ekonominės naudos ir biologinės įvairovės išsaugojimo kaip būtinųjų NMS proceso dalių, todėl tai lieka tik pavienių deklaracijų rinkinys be perspektyvos būti realiai įgyvendintu ir nešančiu pridėtinę vertę.

- Pradėta su miškų ir miškų ūkio ateitimi susietų įstatymų korekcija (Miškų, Saugomų teritorijų, Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų) neparemta kvalifikuotų ekspertų grindžiamais argumentais, nepagrįsta ekonomine (kaštų ir naudos) analize bei įstatymų tarpusavio derme, neparemta nuostolių kompensavimo bei reikiamų išlaidų finansavimo šaltiniais.

- Bandoma sugriauti nusistovėjusį miškų ūkio sektorių, grįstą ilgalaikės ekosistemų darnos ir gaunamos pridėtinės vertės principais, pataikaujant trumpalaikiai, politinių populistinių tendencijų bei naudos siaurai, projekcinio finansavimo programose dalyvaujant, grupuoti.

- Šiuo metu teikiamas Miškų, Saugomų teritorijų ir Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymų pataisais (jei ir toliau nebus atsižvelgiama

į miškų sektoriaus ekonominio gyvybingumo bei konkurencingumo išsaugojimą) vertiname kaip grėsmę Lietuvoje susiformavusiai darniai daugiafunkcinei miškininkystei bei šalies ekonomikai, griauant ateities miškų ir miškų ūkio sektorių.

- Siūlomose Miškų, Saugomų teritorijų ir Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymų pataisų gairėse numatyta Lietuvos miškuose mažinti miškininkavimo daigatiksliškumą. Taip pat siūlomos pataisos, kurios didintų nuo visuomenės atribotų saugomų teritorijų plotus, skatintų kirtimų apimčių didinimą likusiuose nuo saugomų teritorijų plėtros ūkinės paskirties miškuose.

- Saugomų teritorijų plėtra vykdoma, pažeidžiant privačios nuosavybės apsaugą reglamentuojančius teisės aktus, de facto nusavinant privatų mišką ar kitos paskirties žemę be savininko sutikimo ir abipusio susitarimo dėl kompensacijų.

- Vyriausybė, vykdydama savo politiką, neskiria deramo dėmesio ekonominėms Lietuvos miškų ūkio sektoriaus, nešančio didelę naudą šalies biudžetui, realijoms.

SIEKDAMI:

1. Apsaugoti Lietuvą nuo jos ekonominių pagrindų griovimo, naikinant puikiai veikiančių miškų ūkio sektorių.

2. Išlaikyti ir toliau vystyti Lietuvoje daigatikslius miškus, darnų miškininkavimą ir gyvybingą visavertį miškų ūkį bei medienos pramonės sektorių, vengiant monofunkcinio (vienos paskirties) miškų ūkio.

3. Kad pertvarkos, darančios įtaką Lietuvos miškų ūkio ir medienos pramonės sektoriams, būtų grindžiamos kaštų ir naudos analize bei atlieptų jų poreikius, vengiant veiksmų, griaušančių šalies ekonomiką.

4. Kad pamatinė konstitucinė norma – pagarba privačiai nuosavybei būtų reali.

REIKALAUJAME:

1. Tęsti NMS procesą, kol šalis pasieks susitarimą visais esminiais miškų sektoriui klausimais, užtikrinant dalyvių kompetenciją miškų srityje.

2. Kad politinės partijos, nešdamos atsakomybę dėl ekologinių, ekonominių ir socialinių pasekmių, skubotai nepasirašytų nebaigto Nacionalinio miškų susitarimo ir nepriimintų juo grįstų įstatymų pakeitimų.

3. Stabdyti šiuo metu daromus politinius veiksmus, teikiant Miškų, Saugomų teritorijų ir Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymų pataisais, kol nebus parengta nauja Lietuvos miškų ūkio politikos ir jos įgyvendinimo strategija bei tinkamai įvertintas siūlomų pataisų ekonominis ir socialinis poveikis miškų ūkio sektoriui. Realiai kaštų ir naudos analizė bei finansavimo šaltinių numatymas turi tapti privaloma teisėkūros dalimi.

4. Griežtai paisyti Lietuvos Konstitucijoje įtvirtintos privačios nuosavybės neliečiamybės, jos neaukojant trumpalaikiam politiniam poreikiui, nepamatuotai griežtinant apribojimus ir plečiant saugomas teritorijas. Skubiai imtis saugomų teritorijų sistemos optimizavimo, apskaitant visas jau esamas teritorijas, kuriose veikia aplinkosauginiai apribojimai, jas priskiriant saugomų teritorijų kategorijai. Saugomų teritorijų plėtra, visais atvejais, privalo būti suderinta su žemės ir miško savininkais bei valdytojais, laikantis moksliskai pagrįsto būtinumo, teisingo atlygio ir laisvanoriškumo principo, o už ekosisteminių paslaugų teikimą būtų tinkamai atlyginta. Saugomų teritorijų plėtra turi būti finansuojama iš valstybės biudžeto.

Lietuvos miškų ūkio rūmų prezidentas (parašas) REMIGIJUS BAKYS

Seimo Aplinkos apsaugos komiteto pirmininkė Aistė Gedvilienė pakvietė miškininkų bendruomenę būti partneriais, nes priimančią įstatymų pakeitimus reikės jų profesionalių konsultacijų. Ji pastebėjo, kad Seimo nariai dėl miškų teisinio reguliavimo tobulinimo sulaukia kritikos iš abiejų pusių, todėl siūlė palaikyti

aplinkos ministrą, kuris ieško sprendimo tarp radikaliai skirtingų nuomonių.

AM Miškų politikos grupės vadovo dr. N. Kupstaičio nuomone, NMS tokiu formatu, kokiu vyko iki šiol, greičiausiai nebus tęsiamas. Procesas galėtų vykti kitomis formomis, o diskusijos dėl Miškų įstatymo pakeitimo projek-

to kaip tik ir yra NMS tūšos pavyzdys.

Savo nuomonę taip pat aktyviai reiškė kiti suvažiavimo dalyviai.

Pasibaigus diskusijoms R. Bakys perskaitė LMŪR suvažiavimo rezoliuciją, kurią dalyviai patvirtino vienbalsiai.

MG inf.

Miškų naudojimas ir jo balansas tenkinant ekonominius, gamtosauginius ir klimato kaitos švelninimo poreikius

Prof. ANDRIUS KULIEŠIS

Ivykęs neeilinis Lietuvos miškų ūkio rūmų suvažiavimas išryškino miškų naudojimo ir saugomų teritorijų plėtos balanso problemas, pastoviai diskutuotas Nacionalinio miškų susitarimo temose, taip ir nepasiekusias sutarimo. Nežiūrint į tai, jog sutarimas nepasiektas, tai nekluduoja nesutartas nuostatas siūlyti esminiai pertvarkomame Miškų įstatyme. Suvažiavimo dalyviai, miškininkai, miško savininkai, medienos pramonės ir mokslo bendruomenės atstovai diskutavo su suvažiavime dalyvavusiais Aplinkos ministru S. Gentvilu, Miškų politikos vyriausioju patarėju N. Kupstaičiu, LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto pirmininke A. Gedviliene, šio komiteto nariais J. Urbanavičiumi, R. Vaitkumi.

Miško augintojai, miško savininkai, medienos pramonės atstovai ir vartotojai, dalyvavę suvažiavime, kėlė klausimą, ar iš tiesų miško ūkio ir medienos pramonės sektorius tapo bereikšmis, neprioritetinis, ar gana reikšmingas šio sektoriaus įnašas į bendrąjį šalies vidaus produktą jau yra nebereikalingas. Ar atsisakę medienos pramonės, investavusios į šį verslą milijardines lėšas, tapsime ne tik daugelio medienos produktų, bet ir žaliavinės medienos, kurios paklausa Pasaulio rinkose šiuo metu ženkliai išaugo, importuotojais. Medienos pramonės atstovai nuogastavo, jog tokie sprendimai be abejonės atsilieps ir į šalyje pagamintų medienos produktų konkurencingumą, jų eksporto apimtis, sumokamus mokesčius, sukurtas darbo vietas ir pan.

Lietuvos miškų ištekliai nėra beribiai. Šiandien yra akivaizdu, jog ir žemės ūkio paskirties ištekliai taip pat nėra beribiai, o iki šiol vykusi intensyvi miško plotų plėtra prarado tempus. Kasmet mažėja nederlingų žemės ūkio paskirties ar ūkinei veiklai nenaudojamų žemių, galimų panaudoti miškams veisti, plotai, be to nemaži miško žemės plotai atitenka būtinosioms šalies infrastruktūros objektų: kelių, geležinkelių, energetinių trasų plėtrai, krašto apsaugos reikmėms. Gamtininkai kelia klausimą dėl svarbių atvirų (bemiškių) buveinių atkūrimo miško žemėje, kas taip pat tiesiogiai atsilieps miško ploto sumažėjimui. Taigi, turime išmokti racionaliai naudoti gamtos išteklius,

atsakingai suderinti tiek ūkines, tiek ir gamtosauginės reikmes.

Tarp gamtosaugininkų yra gajūs keletas mitų, naudojamų oponentams įtikinti, jog „ir vilkas bus sotus ir avis liks sveika“. **Vienas iš tokių mitų** yra tai, *jog saugomų teritorijų plėtos metu prarasta medieną bus kompensuojama suintensyvinus miško naudojimą (iki 70 proc. medienos prieaugio) likusiuose medienai gauti skirtuose ūkiniuose miškuose*. Labai gaila, jog ir aukšto rango politikai patiki tokiomis nepagrįstomis galimybėmis. Miškininkystėje yra nuostatų ir principų, laiko tėkmėje ne tik nepraradusių savo reikšmingumo, bet ir tapusių dar svarbesniais. Vienas iš tokių – tolygaus miško naudojimo principas – senas, kaip ir pati miškininkystė, siekiantis ilgalaikių, ne vienadienių tikslų. Tolygaus miško naudojimo principas, tapęs darnaus miškų ūkio kertiniu akmeniu – užtikrinti turimų išteklių prieinamumą ne tik dabartinei, bet ir ateinančioms kartoms. Kasdieninėje miškininkystės veikloje šis principas reiškia siekimą tolygios medynų amžiaus klasių struktūros, t. y. vienodų medynų plotų visose amžiaus klasėse. Tolygi amžiaus klasių struktūra yra nenutrūkstamo daugiatiakslio miško naudojimo pagrindas, kartu užtikrinantis miškų sveikatingumą, įvairovę, tvarumą, nenutrūkstamą medienos tiekimą vartotojams. Tolygios amžiaus struktūros miškai pasižymi ne tik didžiausiu tvarumu, bet ir didžiausiu bei tolygiu produktyvumu, didžiausia potencialia CO₂ absorbcija. Taigi miško naudojimas ir jo atkūrimas, siekiant plotų pasiskirstymo amžiaus klasėse tolygumo didinimo, yra be galo svarbus gamtosaugine, klimato kaitos švelninimo, biologinės įvairovės palaikymo, ekonomine ir socialine prasmėmis. Beje, tolygaus miško naudojimo dydis nustatomas labai paprastai: miško plotas, skirtas medienai auginti, dalijamas iš vidutinės miško auginimo (apyvarotos) trukmės. Šiuo metu miško naudojimas Lietuvoje yra daugmaž tolygus, t. y. kasmet kertamas pagrindinio miško naudojimo kirtimais plotas yra artimas visam šalies miškų plotui, skirtam medienai auginti, padalintam

iš vidutinės šių medynų auginimo trukmės. Pagal tolygaus miško naudojimo principą yra labai aišku: kokia dalimi bus sumažinti medienai auginti skirti plotai, tokia dalimi proporcingai sumažės ir medienos tiekimas. Medienos nepritekliaus kompensavimas, didinant kertamus plotus, neliks be pasekmių ateinančioms kartoms. Taigi pagrindinis kontroliuojamas miško naudojimo rodiklis yra plotas. Iškertamas tūris priklausys nuo to, kiek miškininkai, taikydami pažangiausias technologijas, sugebėjo sukaupti medienos turimame plote iki brandos amžiaus. Medienos prieaugis priklauso nuo daugybės veiksnių, ne visada valdomų ūkinėmis priemonėmis. Tolstant nuo tolygios amžiaus klasių struktūros, senstant medynams prieaugis mažėja. Iki 2018 metų džiaugėmės prieaugio didėjimu Lietuvos miškuose. Labai gaila, kad medienos prieaugio didėjimo laikotarpis baigėsi ir jau penkti metai prieaugis Lietuvos miškuose mažėja. Pušynų medienos prieaugis mažėti pradėjo dar anksčiau, prieš 10 metų. Specialistai kitos priežasties paaiškinti šį mažėjimą neranda – tik kaip pušynų senėjimą (per 10 metų pušynų amžius padidėjo 7 metais), brandžių medynų kaupimąsi ir dvigubai ar dar daugiau kartų mažesnius 10–50 metų amžiaus jaunuolynų plotus nei turėtų būti esant tolygiai medynų amžiaus klasių struktūrai. Dėl to jau šiandien patiriame medienos prieaugio nuostolius, o po 50–70 metų pušynų naudojimas tesieks pusę ar dar mažiau tolygios normos. Nusistatydami vieną ar kitą prieaugio panaudojimo ribą galime pakliūti į spąstus, ypač manipuliuodami prieaugio reikšmėmis iš tiesų net nesuvokdami jo esmės. Tikslingiausia būtų Miškų įstatyme įteisinti tolygaus miško naudojimo principą, siekimą tolygios medynų amžiaus klasių struktūros, bei kirtimo apimčių neviršijančių bendrojo tūrio prieaugio, užtikrinimą.

Antras gamtosaugininkų propaguojamas mitas – *kuo miške daugiau negyvos medienos, tuo daugiau sukaupiama anglies*. Iš tiesų CO₂ akumuliacijos procese yra skirtos dvi fazės: CO₂ absorbcija ir absorbuoto CO₂ kaupimas medienoje – sandėliavimas kuo patikimiausiai ir kuo ilgesnį laiką. Negyvi

medžiai CO₂ absorbcijos procese nebedalyvauja. Palikta miške negyva mediena yra pasmerkta puvimui ir tik labai menka jos dalis, pagal Lietuvos miškų instituto mokslininkų tyrimo rezultatus, lieka dirvožemyje, bet didžioji dalis grįžta į atmosferą. Kuo daugiau negyvos medienos kaupsiame miške, tuo daugiau CO₂ grįš į atmosferą. Taigi, tenka ieškoti patikimesnio medienoje sukaupto CO₂ sandėliavimo būdo. Didžioji Lietuvoje išaugintos medienos dalis yra sunaudojama lentpjūvystėje, medienos plokščių, faneros pramonėje. Mūsų pramonės pagaminti medienos produktai, panaudoti namų statyboje, gali šimtmečiams patikimai užrakinti iš atmosferos absorbuotą CO₂. Taigi miškų indėlis į klimato kaitos švelninimą vyksta per miškų produktyvumo didinimą (t. y. CO₂ absorbcijos didinimas), pilnutinį Lietuvos medienos pramonės, gaminančios ilgalaikio naudojimo produktus, poreikių tenkinimą (t. y. absorbuoto CO₂ ilgalaikis kaupimas, sandėliavimas medienos produktuose). Tiesioginis stiebų medienos panaudojimas kurui, pasizymintis žemiausiu kaskadiniu koeficientu, turint išvystytą medienos plokščių pramonę, nėra priimtinas. Kurui gali būti panaudotos tik kirtimo (šakos, viršūnės ir pan.) ar medienos pramonėje gautos (žievė, nuopjovos, dulkės ir pan.) liekanos, neturinčios paklausos medienos produktų gamyboje. Kasmet Lietuvos miškuose žūsta 3,5–4,0 mln. m³ stiebų medienos, iš kurios didžioji dalis lieka miške ir supūva, bent dalies šios medienos panaudojimas kurui būtų rimta paspartis šalies energetikai. Nacionalinės miškų inventorizacijos duomenimis, Lietuvos miškuose yra sukaupta daugiau nei 15 m³/ha negyvos stiebų medienos. Šie ištekliai pastoviai didėja ir žymia dalimi gali tenkinti biologinei įvairovei palaikyti reikalingus poreikius.

Trečias mitas – Lietuvoje galima neribotai formuoti mišrius, įvairiamžius medynus. Iš tikrųjų tai nėra taip paprasta. Skirtingų medžių rūšių paplitimą riboja augavietės sąlygos, įvairiamžiškumą – atskirų medžių rūšių poreikis šviesai. Miškininkai pastaruosiu metu pirmenybę teikia mišriems medynams, kurie yra geriau prisitaikę aplinkos pokyčiams. Lietuvos miškuose trys ketvirtadaliai medynų yra mišrūs, jie paplitę derlingesnėse augavietėse. Nederlingose augavietėse dažniausiai išplitę grynai pušies medynai, o pastoviai drėgmės perteklingose augavietėse – juodalksnio medynai. Kitos medžių rūšys turi ribotas galimybes augti tokiomis sąlygomis.

Įvairiamžių medynų formavimas yra žymiai problemiškesnis. Sąlyginai vienaamžiai vienos kartos medynai užima apie 60 proc. visų šalies medynų ploto, dviejų kartų, tarp jų ir dviardžiai medynai – trečdalį ploto.

Medynams pasiekus 20–40 metų amžių ir pradėjus intensyviau retintis, atsiranda galimybė formuoti antriems ardams, daugiausia iš eglės ir tik nežymia dalimi iš liepos, klevo, guobos, uosio, skroblo. Trijų amžiaus kartų medynai sutinkami tik 6 proc. visų medynų, dažniausiai tai dėl įvairių veiksnių poveikio sudarkytuose išretėjusiuose drebulynuose, ažuolynuose, uosynuose. Didžiausia kliūtis klasikinio įvairiamžio trijų-keturių kartų medyno formavimuisi yra medžių rūšių, galinčių sėkmingai augti užpavėsintose sąlygose, stoka. Pagrindinė įvairiamžiams medynams formuoti medžių rūšis išlieka eglė, o labai nedidelėje šalies teritorijos dalyje – bukas. Įvairiamžių medynų našumas be to yra mažesnis nei sąlyginai vienaamžių, todėl ūkiniuose miškuose įvairiamžiai klasikiniai keturių kartų medynai mūsų sąlygomis nepraktikuotini.

Opiausios problemos. Suvažiavimo dalyviai kelė kitas labai opias problemas. Tarp opiausių šiandieninių problemų yra siūlymas rekonstruoti miško grupių sistemą atitinkamai Miškų įstatymo pakeitimais. Dabartinis miškų skirstymo grupėmis pagal miškų funkcinę paskirtį principas Lietuvoje galioja nuo 1994 metų Miškų įstatymo priėmimo su tam tikrais vėlesniais jo patikslinimais. Miškų skirstymas grupėmis praktikoje ilgą laiką buvo tikslinamas kiekvienos miškotvarkos metu, atsižvelgiant į konkrečioje teritorijoje susiklosčiusias realijas. Taigi, kas buvo palaipsniui suformuota per tris dešimtmečius, dabar planuojama pertvarkyti vienu įstatymo brūkštelėjimu. Kitas be galo svarbus dalykas – iš IVA grupės – normalaus kirtimo amžiaus ūkinių miškų planuojama nuriukti dalį II miškų grupės ekologinio prioriteto ir III miškų grupės socialinio prioriteto miškų naudai, o šiose (II ir III) grupės miškuose siūloma atsakyti pagrindinių kirtimų. Būna tik priminti prie pirmo mito suformuluotą išvadą, jog esminiai dėl manipuliacijų miškų grupėmis sumažėjus miškų, skirtų medienai auginti, plotui, griežtai laikantis tolygaus naudojimo principo, ta pačia proporcija sumažės ir gaunamas iš miškų medienos kiekis.

Dar vienas ne mažareikšmis miškų grupių struktūros keitimo padarinys – prarandamas suderinamumas su saugomų ir apsauginių

miškų europine klasifikacija, priimta Ministrų konferencijos Europos miškams išsaugoti (MCPFE). Lietuvos saugomų miškų grupės (I, II), taip pat apsauginių (III) grupė yra pilnai harmonizuotos (akad. S. Karazija) su saugomais (1.1; 1.2; 1.3; 2) ir apsauginiais (3.1; 3.2) europinėje klasifikacijoje išskiriamais miškais. Apsauginiai miškai (Europoje jų yra per 30 proc., Lietuvoje – 10 proc.) pranyksta kaip grupė iš naujosios Lietuvos Miškų įstatymo versijos, nors visiems (pirmoje eilėje politikams) yra žinoma, jog Lietuva reguliariai privalės teikti Europos organizacijoms informaciją pagal harmonizuotą europinę saugomų ir apsauginių miškų sistemą.

Lietuva turi išsamią ir patikimą informaciją apie miškų išteklius, medienos prieaugį, jo panaudojimą, medienos nuostolius, susidarancius miško auginimo, miško ruošos procese ne tik einamuoju momentu, bet ir už praeitį. Lietuvos, o taip pat kaimyninių šalių medienos pramonė turi medienos produktams pagaminti reikalingus apvalios medienos kiekius arba produktų išėigos normatyvus. Visa tai sudaro prielaidas patikimai įvertinti ir prognozuoti medienos išteklių panaudojimo balansus, vietinių medienos išteklių patekimą į vidaus rinką bei vietinės medienos pramonės turimų ir planuojamų pajėgumų apsirūpinimo mediena laipsnį. Lygiai taip pat racionaliai turėtų būti sprendžiami saugomų teritorijų plėtros klausimai. Pirmoje eilėje turėtų būti įvertintos turimos saugomos teritorijos, jose turimos vertybės, jų žinomumas, išnaudojimo laipsnis. Teikiant steigimui naujas saugomas teritorijas, kartu su turimų vertybių charakteristika turėtų būti pagrįstas tokių teritorijų plėtros reikalingumas, įvertintos sąnaudos tokioms teritorijoms prižiūrėti, tvarkyti, kompensuoti nuostolius, patiriamus už ūkinės veiklos apribojimus. Šiandien miško savininkas atsiduria pastumdėlio vietoje. Jis nėra laisvas priimdamas sprendimus savo turto atžvilgiu, nėra tikras, ar valstybė nustatydama veiklos apribojimus, teisingai su juo atsiskaitys. Nemaža dalis miško savininkų, turėdami valdas II miškų grupėje turėjo bent viltį pasinaudoti savo turtu, sulaukus jam gamtinės brandos amžiaus. Dabar ir tokių vilčių nelieka, ruošiantis Miškų įstatymo pakeitimais uždrausti ne tik II, bet ir III grupės miškuose pagrindinius miško kirtimus.

Suvažiavimo metu nuskambėjęs klausimas „Kokioje dar kitoje demokratinėje valstybėje yra įmanoma taip nesiskaityti su savo piliečiais?“ verčia susimąstyti.

Miško atkūrimo ir įveisimo raida Lietuvoje per praėjusį šimtmetį

Prof. emeritas, habil. dr. EDVARDAS RIEPŠAS

Miško želdinimas Lietuvoje prasidėjo paskutinį XVIII a. ketvirtį. Anksčiau tam nebuvo reikiamo ekonominio-socialinio poreikio: žema miško žemės renta, palyginti su žemės ūkio paskirties žemių, nedidelė eksportuojamos medienos kaina, pasirinktinių kirtimų vyravimas ir daug kanopinių žvėrių, žalojusių jaunus miško želdinius ir žėlinius (Lukinas, 1968). Objektvios sąlygos dirbtiniam miško veisimui susidarė tik įsivyravus plynų kirtimų ūkiui ir suvokus nuolatinio miško naudojimo reikšmę (Lukinas, 1984; Danusevičius ir kt., 1991). Analizuojamo šimtmečio pradžioje želdinta vidutiniškai tik po 2,8 tūkst. ha/m. Apie 78 proc. plynai iškirto miško ploto buvo paliekama natūraliai raidai, tikintis savaiminio miško atžėlimo. Nuo 1928 m. pradėtos taikyti miško žėlimą skatinančios priemonės. Nemažai želdinta sėjant (dažniausiai pušies ir eglės) sėklas aplink kirtavietės kelmus supurentoje dirvoje. Žėdinimo apimtys ženkliai padidėjo nuo 1937 m., priėmus įstatymą dėl miško žėdinimo fondo įsteigimo. Šiam fondui buvo skiriama 3 proc. bendrųjų Miškų departamento pajamų (Daujotas, 1967).

Antrajame dešimtmetyje jau želdinta po 2–9 tūkst. ha/m. Antrojo pasaulinio karo metais miško žėdinimo apimtys sumažėjo iki 2 tūkst. ha/m.

Sovietmečiu (1945–1990 m.) miško žėdinimo apimtys ženkliai padidėjo (1951–1956 m. net iki 19–20 tūkst. ha/m). Vėliau (1957–1970 m.) mažėjo iki 12–16 tūkst. ha/m, o nuo 1971 m. iki šalies nepriklausomybės atkūrimo žėdinimo apimtys stabilizavosi iki 8–12 tūkst. ha/m. Per šį laikotarpį ženkliai keitėsi miško žėdinimo technologijos. Pradėta naudoti selekcinė dauginamoji medžiaga (sėklos, sodmenys), veista daugiau mišrių žėdinių (kai kuriais metais net iki 64 proc. bendro žėdinto ploto), žėdinimas diferencijuotas pagal gamtinius rajonus, susidomėta hibridizacija, parengiant ilgalaikę programą ir rekomendacijas hibridinėms sėklinėms plantacijoms veisti, įsteigtas (1974 m.) Miško selekcijos ir sėklininkystės mokslinis-gamybinis centras

(Ramanauskas, 1992). Tačiau, nesugebėjus reguliuoti elnių žvėrių tankio, mažėjo labiausiai pažeidžiamų pušų žėdinimas. Jų augavietėse neretai buvo sodinamos kitos medžių rūšys, net eglė, kai kuriais metais tik ketvirtadalis žėdinių. Nuo 1973 m. mažėjo mišrių žėdinių veisimo apimtys (1976–1980 m. jie sudarė tik 25 proc.) Mažinamas žėdinių tankumas (pušies nuo 10–20 tūkst. vnt./ha iki 6–12 tūkst. vnt./ha, eglės – iki 3–4 tūkst. vnt./ha). Apskritai per 1921–1997 m. laikotarpį atkurta ir įveista 712642 ha miško žėdinių. Pagal 1998 m. Lietuvos miškų statistikos duomenis jų išliko tik 59,5 proc., o žėdinių, kuriuose žėdintos medžių rūšys sudaro per 80 proc. – tik 39,8 proc. Per paskutinius tris sovietmečio dešimtmečius žėdinių kokybė nuosekliai blogėjo (Kenstavičius, 1991). Miško atkūrimo ir įveisimo būklė iki nepriklausomybės atkūrimo detalčiau aprašyta žurnalo „Mūsų girios“ 2001 m. Nr. 9 ir 2011 m. Nr. 4.

Šiame straipsnyje daugiau dėmesio skiriama miško atkūrimo ir įveisimo būklės analizei valstybiniuose miškuose po nepriklausomybės atkūrimo. Per pirmąjį šio laikotarpio dešimtmetį (1991–2000 m.) žėdinta 78522 ha plote, t. y. po 7850 ha kasmet: daugiausia eglė – 72 proc. ploto, pušų – 23 proc., ąžuolų – 3 proc., juodalksnių – 1 proc. ir apie 1 proc. kitų medžių rūšių. Pradėta nuosekliai daugiau veisti mišrių žėdinių (nuo 32 proc. – 1994 m. iki 46 proc. – 1999 m.). Daugiau sodinta sodmenimis, išaugintais iš sėklų, surinktų sėklinėse plantacijose (1994 m. – 1,3 proc., 1999 m. – 29 proc. visų žėdinių), tačiau jų kokybė buvo prasta. 1999 m. standartiniai sėjinukai sudarė tik 53 proc., o sodinukai – 62 proc. Didelė dalis žėdinių buvo veisiama nestandartiniais sodmenimis. Per 40 proc. žėdinių (tarp jų eglė ir ąžuolų) veisiama sėjinukais. Pušų žėdinimas nestandartiniais sodmenimis 1996 m. buvo įteisintas ministro įsakymu (Žebrauskas, 1998).

Per antrąjį dešimtmetį (2001–2010 m.) valstybiniuose miškuose ženkliai miškininkavimo priemonių, susietų su miško atkūrimu ir įveisimu, neįvyko: mažėjo plynų kirtimų

(10 proc.), didėjo dirvos ruošimo miško žėdinimui (25 proc.), mažėjo žėlimo skatinimo priemonių (8 proc.) apimtys, keitėsi dirbtinio ir natūralaus miško atkūrimo būdų santykis (2000 m. atitinkamai 7810 ha ir 1110 ha; 2010 m. – 6575 ha ir 1321 ha), menkai kito sodmenų kokybė. 1998 m. buvo 519 daigynų-medelynų, o vidutinis jų plotas buvo tik 2,2 ha. Visos 42 miškų urėdijos turėjo medelynus. Daugelis jų dirbo neefektyviai. 2003 m. patvirtinta Valstybinių miško medelynų modernizavimo programa, kurioje numatyta prioriteta teikti atviro grunto medelynams, kurių optimalus plotas apie 30 ha su efektyvia laistymo sistema, ledaine arba šaldytuvu, o šių reikalavimų neatitinkantys medelynai turi būti panaikinti iki 2008 m. pabaigos.

Nežymus žėlimo skatinimo ir žėdinimo apimčių mažėjimas, galimai nepakankama žėdinių ir žėlinių priežiūra, sodmenų kokybė ir kt. galėjo turėti įtakos minkštųjų lapuočių plotų didėjimui per analizuojamą dešimtmetį (drebulynų – 46 proc., juodalksnyčių – 21 proc., beržynų – 18 proc., baltalksnyčių – 8 proc.), nors žėdinta daugiausia eglė (68–75 proc.) ir pušų (15–23 proc.). Eglė plotai sumažėjo 4 proc., pušynų padidėjo tik 3 proc. (Lietuvos miškų ūkio statistika 2000–2010; Riepšas, 2011). Be abejo didžiausią įtaką šiems pokyčiams turėjo plynų kirtimų apimtys spygliuočių medynuose ir natūralaus miško atkūrimo (atsikūrimo) apimčių didėjimas.

Per trečiąjį atkurtos Lietuvos dešimtmetį (2011–2020 m.) ryškesnių miško atkūrimo ir įveisimo pakitimų taip pat neįvyko. Apie 9 proc. (nuo 9,5 iki 8,6 tūkst. ha) sumažėjo atkuriamo ir apie 28 proc. (nuo 7,4 iki 5,3 tūkst. ha) įveisiamo miško plotai. 2011 m. ir 2020 m. atkurta ir įveista daugiausia žėdinant (43 ir 73 proc.), mišriai – 32 ir 26 proc., atžėlė – 25 proc. ir kiek mažiau kaip 1 proc. Sodinta daugiausia eglė (2011 m. – 55 proc.; 2020 m. – 40 proc.), pušų atitinkamai 25 proc. ir 16 proc.; ąžuolų – 6 proc. ir 5 proc. Dirva ruošta vidutiniškai per dešimtmetį 96 proc. žėdinto ploto. 2011 m. miško medelynai išliko 38 miškų urėdijose ir užėmė

217 ha plotą. Juose buvo auginama apie 132 mln. sėjinukų ir sodinukų, daugiausia eglės (65 proc.), pušies (15 proc.), beržo apie 7 proc., juodalksnio – 6 proc., ąžuolo – 3 proc. ir kitų apie 4 proc. Po 10 metų (2020 m.) medelynai išliko visuose 26 Valstybinių miškų urėdijos regioniniuose padaliniuose. Bendras jų plotas iš esmės nepasikeitė – 1232 ha. Buvo auginama 95 mln. sodmenų panašios rūšių sudėties ir proporcijų kaip 2011 m. Akivaizdu, kad valstybinė miško medelynų modernizavimo programa (2003 m.) nebuvo įgyvendinta. Nepavyko rasti duomenų apie sodmenų kokybę: kiek iš jų buvo sėjinukų ir sodinukų standartinių ir, gal būt, nestandartinių. Trūksta detalesnių duomenų, kiek sodmenų išauginta iš sėklų, surinktų sėklinėse plantacijose, sėkliniuose medynuose, nuo rinktinių medžių ir kitų genofondo objektų. VI Valstybinių miškų urėdijos duomenimis, valstybiniam miškams atkurti ir įveisti pastaraisiais metais jau panaudojama vidutiniškai apie 74 proc. spygliuočių ir 34 proc. lapuočių selekciniių sodmenų. Nepavyko rasti duomenų apie želdinių kokybės vertinimus, kiek iš jų pripažinta žuvusiais ir to priežastys, kiek atsodinta, o ir kiek nepagrįstai želdinta, neišnaudojant natūralaus atžėlimo galimybių ar net ne tikslinėse augavietėse. Manau, kad šiuos duomenis labai svarbu žinoti, norint tobulinti miško atkūrimo ir įveisimo

technologijas, išvengti netikslumų ir klaidų, skatinti ar bausti atsakingus vykdytojus. Pastaraisiais metais Lietuvos miškų ūkio statistikos leidiniuose nebeskelbiama kiek atkuriami ir įveisiami mišriais želdiniais ir žėliniais, kiek ir kur taikomos žėlimą skatinančios priemonės. Nėra atkurtų ir įveistų želdinių ir žėlinių kokybės, jų priežiūros ir apsaugos vertinimo duomenų. Valstybinė miškų tarnyba vertina tik faktą ar miškas atkurtas ir įveistas. Jos duomenimis, per 2016–2020 m. laikotarpį valstybiniuose miškuose laiku neatkurtų miškų nebuvo. Želdinių ir žėlinių kokybę vertino patys miškų valdytojai. Nustatyta, kad 7-ais metais po atkūrimo ir įveisimo 2018–2020 m. vertintų želdinių ir žėlinių kokybė buvo gera 64–69 proc., patenkinama – 31–35 proc., nepatenkinama – 0,1–0,4 proc. vertintų plotų: įveistų: gera – 78–82 proc., patenkinama – 18–22 proc. ir nepatenkinama – 0,1–0,3 proc. vertintų plotų. Ankstesnių metų vertinimo duomenų buvusi Generalinė miškų urėdija neišsaugojo.

Valstybinė miškų tarnyba, atlikusi 30–51 proc. atkurtinų privačių miškų ploto kontrolę 2016–2020 m. nustatė, kad vertinimas atliekamas tik įveistuose miškuose, nors pagal Miškų įstatymo 15 str. ir Miško atkūrimo ir įveisimo nuostatų 20 punktą privalo būti atliekamas ir atkurtuose miškuose. Privačių

miškų plynos kirtavietės per 2015–2019 m. laikotarpį atkurtos daugiausia drebulėmis (36 proc.), eglėmis – 22 proc., beržais – 14 proc., juodalksniais – 11 proc., baltalksniais – 10 proc., pušimis – tik 6 proc. ploto. Neatkurtų rasta atskirais metais nuo 12 iki 23 ha plote, 14–32 privačių valdų. Labai mažai vykdoma želdinių ir žėlinių priežiūra.

Per 2016–2020 m. laikotarpį tik 4–17 proc. atkurta ir įveista privačių miškų ploto. Patirtis rodo, kad be tinkamos priežiūros ir apsaugos, net ir geros kokybės želdiniai, ypač turtingesnėse augavietėse, gali iš esmės pasikeisti ar net žūti. Miškų žėlimo ir žėlimo skatinimo technologijų, želdinių ir žėlinių priežiūros bei apsaugos kokybė turi įtakos medynų rūšinės sudėties kaitai. Per analizuojamą šimtmetį (1923–2020 m.) Lietuvoje pušynų plotas sumažėjo apie 17 proc., eglėnų – 30 proc., drebulėnų – 71 proc., uosėnų – 67 proc., padidėjo: beržynų – 77 proc., juodalksnėnų – 41 proc., baltalksnėnų – net daugiau kaip 4 kartus, ąžuolėnų – apie 57 proc., kitų medžių rūšių medynų plotai padidėjo daugiau kaip 5 kartus (Lietuvos miškų ūkio statistika, 2020 m.). Šių pasikeitimų analizei reikėtų detalesnių tyrimų.

Manome, kad visų nuosavybės formų miškuose jų atkūrimo ir įveisimo būklę turėtų vertinti ne tų miškų valdytojai, o nepriklausoma valstybės tarnyba.

Kelminis puvinys ir vėjo pažeidimai eglynuose

Dr. POVILAS ŽEMAITIS

(*Tęsinys. Pradžia – 2023 m. 1 nr.*)

Tyrimo temos aktualumas

Vėjas yra vienas iš dažniausių gamtinių miškų trikdžių. Nustatyta, kad XX a. antroje pusėje Europoje stiprių vėjų ir štormų sukeliams miško ekosistemų pažeidimams tenka 53 proc. nuo visų stebimų pažeidimų. Lietuvos miškuose pastaruosius tris dešimtmečius stebima vėjo pažeidimų gausėjimo tendencija, o tai siejama su škalvų ir uraganinių vėjų pasikartojimu. Prognozuojama, kad dėl kintančio klimato stiprių vėjų pasikartojimas dažnės, tuo pačiu tai turės įtakos ir Lietuvos miškų sveikatingumui ir tvarumui. Vėjo pažeidimų gausumui miškuose įtakos turi augavietės sąlygos, medyno rūšių sudėtis, medyno amžius, struktūra, ūkininkavimo būdai, šaknų ir liemens puviniai ir kt. Vėjo pažeidimai eglynuose yra plačiai paplitęs reiškinys, o tam įtakos turi keletas veiksnių, iš kurių svarbiausi yra sekus šaknynas, išalo nebuvimas bei šaknų ir liemens puviniai. Šaknų ir liemens puviniai pažeidžia šaknis, sumažina liemens tvirtumą, dėl to padidėja vėjavartų ar vėjalaužų rizika. Lietuvoje brandžiuose eglės medynuose vidutiniškai apie 30 proc. eglių yra pažeistos kelminio puvinio, tačiau šių pažeidimų įtaka vėjo pažeidimų rizikai iki šiol nėra tinkamai įvertinta. Šiame straipsnyje apžvelgsime kelminio puvinio įtaką vėjo pažeidimų atsiradimui.

Tyrimo metodika

Lauko darbai atlikti 34 vėjo pažeistuose mišriuose ir grynuose eglynuose. Vertinti įvairiu intensyvumu pažeisti medynai – medžiai virtę grupėmis, virtę pavieniai medžiai, jeigu jų skaičius medyne yra 7 ir daugiau. Vėjo pažeistuose medynuose apskaitytos vėjo pažeistos (išverstos arba nulaužtos) eglės. Puvinio pakenkimo dažnumui nustatyti tarp išverstų medžių (atvejis) amžiaus grąžtu paimtas medienos mėginys. Eglės esančios arčiausiai vėjo pažeistų medžių (kontrolė) taip pat paimtas medienos mėginys puvinio buvimui nustatyti. Labai smarkiai pažeisti medynai į apskaitą nebuvo įtraukiami, nes dėl pažeidimų intensyvumo sudėtinga rasti likusių neišverstų kontrolinių medžių, sunkiai įmanomas priežastinių ryšių nustatymas.

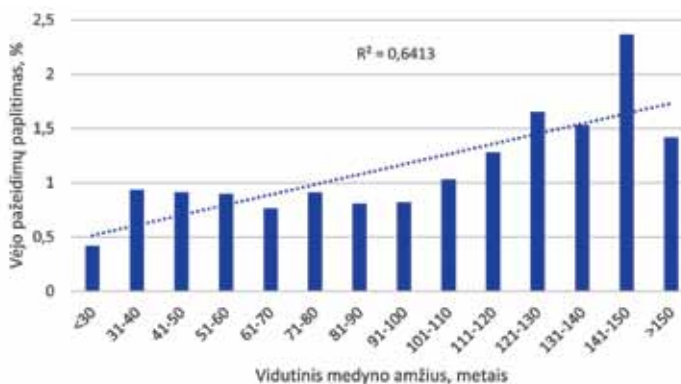
Vėjo pažeistų medžių apskaita buvo atliekama ir dviejose 40 m pločio transektose: a) 7500 m x 40 m = 30 ha (VMU Telsių RP Platelių girininkija); b) 1700 m x 40 m = 6,8 ha (VMU Kretingos RP buvusi Mikoliškių girininkija). Taip pat, vėjo pažeidimai vertinti eglės skirtingo retinimo intensyvumo želdiniuose, esančiuose Valstybinės miškų urėdijos Kretingos regioninio padalinio buvusios Mikoliškių girininkijos 53 kvartale (želdinių charakteristika pateikiama 4 lentelėje).

Kelminio puvinio poveikis eglių vėjavartoms ar vėjalaužoms atsirasti buvo vertinamas skaičiuojant galimybių santykį (angl. *Odds ratio*). Galimybių santykis apskaičiuojamas, lyginant galimybes, jog baigtis įvyks (šiuo atveju vėjo pažeidimas), esant tam tikro veiksnio ekspozicijai (šiuo atveju esant kelminio puvinio pažeidimui), ir baigtis įvyks, nepatiriant tokios ekspozicijos. Galimybių santykis_{vėjavarta} =

$(\text{pažeisti vėjo}_{\text{su puviniu}} / \text{nepažeisti vėjo}_{\text{su puviniu}}) / (\text{pažeisti vėjo}_{\text{be puvinio}} / \text{nepažeisti vėjo}_{\text{be puvinio}})$.

Tyrimų rezultatai

Bendram eglių vėjo pažeidimų paplitimui skirtingo amžiaus medynuose pateikiami Nacionalinės miškų inventorizacijos (NMI) trijų ciklų duomenys (2003–2007 m., 2008–2012 m. ir 2013–2017 m.). Rezultatai rodo, kad mažiausias eglių vėjo pažeidimų paplitimas yra jaunuose medynuose iki 30 m., kuris siekia 0,4 proc.. Vėjo pažeidimų paplitimas daugiau kaip du kartus išauga jau 31–40 m. amžiaus grupėje ir panašiu paplitimo procentu išsilaiko iki 101–110 m. amžiaus. Vėliau, didėjant medyno amžiui vėjo pažeidimų paplitimas didėja. Tiesinės regresijos koeficientas tarp medyno amžiaus ir vėjo pažeidimų procento visose medyno amžiaus grupėse yra $-R^2=0,64$. Tai rodo gana aukštą medyno amžiaus ir eglių vėjo pažeidimų paplitimo priklausomybę.

1 pav. Vėjo pažeidimų paplitimas (proc.) tarp eglių skirtingo amžiaus medynuose. Nacionalinės miškų inventorizacijos (NMI) trijų ciklų duomenys (2003–2007 m., 2008–2012 m. ir 2013–2017 m.).

Vėjo pažeistuose medynuose, vidutinis puvinio paplitimas tarp vėjavartų buvo 77,6 proc. (kito nuo 8,3 iki 100 proc.) (1 lentelė). Vėjo pažeistuose medynuose, vidutinis puvinio paplitimas tarp kontrolinės, vėjo nepažeistos medžių imties, buvo 29,9 proc. (kito nuo 5,9 iki 86,7 proc.). Vėjo pažeistuose medynuose vidutinis puvinio paplitimas tarp visų medžių buvo 44,4 proc. (kito nuo 7,1 iki 85,6). Rezultatai rodo, reikšmingai 2,6 karto didesnę puvinio paplitimą tarp vėjavartų, lyginant su kontroline vėjo nepažeistų medžių imtimi. Vėjo pažeistuose medynuose buvo vertinamas galimybių santykis, t. y. vėjo pažeistų medžių/vėjo nepažeistų medžių turėjusių puvinį ir vėjo pažeistų medžių/nepažeistų medžių neturėjusių puvinio proporcija. Vėjo pažeistuose medynuose vidutinis galimybių santykis buvo 30,1. Tyrimai transektose parodė, kad puvinio paplitimas tarp pavienių vėjo išverstų eglių yra labai aukštas (per 95 proc.); o galimybių santykis yra 110,6 ir 56,6 atitinkamai pirmoje ir antroje transektose. Tai rodo, kad esant silpnesniam vėjui beveik išimtinai yra pažeidžiamos tik puvinį turinčios eglės (galimybių santykis = 110,6 ir 56,6), o e-

sant stipresniam uraganiniam vėjui, kai eglės verčiamos grupėmis, puvinio nepažeistų medžių imtis didėja (galimybių santykis = 30,1).

Eil. nr.	Galimybių santykis	Puvinio paplitimas tarp visų medžių, proc.	Puvinio paplitimas tarp išverstų medžių, proc.	Puvinio paplitimas tarp neišverstų medžių, proc.
Grupėmis virtę	30,1	44,4	77,6	29,9
Transekta Nr. 1	110,6	32,2	95,7	28,7
Transekta Nr. 2	56,6	49,3	95,6	28,7

1 lentelė. Puvinio pažeistų ir nepažeistų eglėjų vėjo pažeidimų galimybių santykis ir puvinio paplitimas. Puvinio paplitimas (proc.) tarp vėjo išverstų, neišverstų ir visų eglėjų imčių. Pateikiama 34-ųjų medynų grupėmis virtusių medžių vidurkiai ir dvejų transektų tyrimų rezultatai. Transektose, puvinio paplitimas tarp vėjo nepažeistų medžių (kontrolinė grupė) buvo prilygintas vidutiniam puvinio paplitimui medynuose (28,7 proc.).

Didžiausia vėjavartų rizika kelminio puvinio pažeistoms eglėms, lyginant su puvinio nepažeistų eglėjų imtimi, yra mišriuose eglės ir lapuočių medynuose (galimybių santykis = 49,0), ir sumažėja grynuose ir mišriuose eglės su spygliuočiais medynuose (galimybių santykis = 18,2) (2 lentelė). Toks galimybių santykis rodo, kad lapuočių medynuose dažniau vėjo pažeidžiamos puvinį turinčios eglės nei jo neturinčios. Tai rodo lapuočių teigiamą poveikį eglėnų vėjo pažeidimų sumažinimui, kai dažniau yra išverčiamos puvinį turinčios eglės, kurios yra jautresnės vėjo pažeidimams.

Eglės dalis medyne	Eglės dalis medyne su lapuočiais ar spygliuočiais	Eglės dalis medyne su spygliuočiais	Eglės dalis medyne su lapuočiais
	Galimybių santykis	Galimybių santykis	Galimybių santykis
9-10	42,2	20,2	78,8
7-8	24,5	3,7	55,7
5-6	7,0	9,5	4,5
3-4	47,4	27,0	61,1
1-2	36,2	30,4	45,1
Iš viso	31,5	18,2	49,0

2 lentelė. Puvinio pažeistų ir nepažeistų eglėjų vėjo pažeidimų galimybių santykis

3 lentelėje pateikiamas kelminio puvinio paplitimas (proc.) tarp vėjo išverstų, neišverstų ir visų eglėjų imčių skirtingo retinimo intensyvumo želdiniuose. Medynų charakteristika ir retinimų intensyvumas pateikta 4 lentelėje. 10–9 variantai – didžiausias retinimo in-

tensyvumas, o 2–1 – mažiausias. 8–7, 6–5, ir 4–3 sudaro likusius tris skirtingus retinimo variantus. Rezultatai rodo, kad vidutinis puvinio paplitimas visuose tankumo variantuose, tarp visų tirtų medžių yra 52,0 proc. Išverstų medžių imtyje vidutinis puvinio paplitimas siekia net 98,1 proc., o neišverstų medžių imtyje – 44,0 proc. Didžiausias kelminio puvinio paplitimas visų medžių imtyje nustatytas intensyviausiai retintuose (10–9 tankumo variantai) eglės tankumo variantuose (83,3 ir 91,7 proc.), o mažėjant retinimo intensyvumui (2–1 tankumo variantai) puvinio paplitimas reikšmingai mažėja (11,8 proc.). Vėjo pažeistų medžių skaičius siejasi su puvinio paplitimu ir medyno tankumu – labiausiai puvinio pažeistuose intensyviausiai retintuose ploteliuose apskaityta 13 ir 19 vėjo verstų eglė, tuo tarpu neretintuose, mažiausiai puvinio pažeistuose eglėnuose vėjo pažeidimų nebuvo.

Tankumo variantai:	Puvinio paplitimas tarp visų medžių, proc.	Puvinio paplitimas tarp išverstų medžių, proc.	Puvinio paplitimas tarp neišverstų medžių, proc.	Vėjo išverstų medžių skaičius, vnt.
10	83,3	84,6	82,3	13
9	91,7	100	82,3	19
8	64,0	100	47,1	8
7	62,5	100	47,1	7
6	57,1	100	47,1	4
5	52,6	100	47,1	2
4	40,0	100	31,8	3
3	44,4	100	31,8	5
2	11,8	-	11,8	0
1	11,8	-	11,8	0
Iš viso	52,0	98,1	44,0	61

3 lentelė. Kelminio puvinio paplitimas (proc.) eglės skirtingo retinimo intensyvumo želdiniuose. Pateikiamas puvinio paplitimas (proc.) tarp vėjo išverstų, neišverstų ir visų eglėjų imčių. Medynų charakteristika ir retinimų intensyvumas pateikti 4 lentelėje.

Varianto nr.	Rūšių sudėtis	Plotas, ha	Pradinis tankumas, vnt./ha	Planuojamas retinimo metu palikti medžių skaičius vnt./ha			
				Amžiuje, metais			
				15	20	26	39
1-2	10E	0,23	4200	4118	-	-	-
3-4	10E	0,23	4200	3000	1800	1200	800
5-6	10E	0,23	4200	2000	1200	800	-
7-8	10E	0,23	4200	1200	-	800	-
9-10	10E	0,23	4200	600	-	-	-

4 lentelė. Eglės skirtingo retinimo intensyvumo želdiniai. VMU Kretingos RP buvusi Mikoliškių girininkija, Kv. nr. 53. Bendras bandymo plotas be apsauginės zonos – 1,17 ha. Susideda iš 5 variantų su pakartojimais.

Grybai žiemos soduose

Dr. BANGA GRIGALIŪNAITĖ, dr. DAIVA BUROKIENĖ, dr. ANTANAS MATELIS
Gamtos tyrimų centro Botanikos instituto Augalų patologijos laboratorija

Mūsų šalyje atvežtiniai augalai plačiai auginami uždaroje patalpose, oranžerijose, šiltnamiuose, nedideliuose žiemos soduose bei atvirame grunte. Kartais augalai pasodinami į jiems nepalankias augti vietas, tada jie skursta ir yra dažniau pažeidžiami įvairių mikroorganizmų, o ypač grybinių ligų sukėlėjų. Augalų nusukrdimo priežastimi gali būti ne tik patogeniniai mikroorganizmai, bet ir nematai, patenkantys kartu su sodinamąja medžiaga. Transportuojant, o vėliau ir paroduotuvėse dėl šviesos, drėgmės stygiaus ir ligų plitimo kartais daug augalų praranda dekoratyvinę ir prekinę vertę. Dažnai įsigyjama augalų jau su šaknų, pašaknio puviniais. Tai dažniausiai atsitinka tada, kai dideli augalai yra auginami labai mažuose vazonuose. Suspaustose šaknyse susidaro palankios sąlygos vystytis puvinų sukėlėjams.

Patogeninių ligų pradų pasitaiko pačiuose augaluose, substrate ar aplinkoje. Todėl iškyla didesnių ar mažesnių problemų augalus auginant ir juos prižiūrint ne tik atvirame, bet ir uždareme grunte. Kartais uždaroje patalpose įrengiami nedideli žiemos sodai. Substrato izoliacijai nuo sienų panaudojamos lentos, medžio drožlių plokštės ar storas kartonas. Mažai ventiliuojamose patalpose, esant pastoviai teigiamai temperatūrai ir pakankamai substrato drėgmei, iš tinkamai neparuoštų lentų gali pradėti vystytis medieną ardantys grybai, vadinamieji trobagrybiai. Dažniausiai aptinkamas *Antrodia sinuosa*. Šis grybas paprastai vystosi ant spygliuočių medienos,

tačiau jo micelis (laidai) sparčiai išplinta substrate, jeigu jame yra medienos mulčio ar atliekų, kaip pjuvenų ar skiedrų. Grybo micelis nuo mulčio lengvai pasiekia ir apraizgo augalų šaknis. Smarkiai išplitus grybo miceliui, augalai pradeda skursti, nykti, juos greičiau pažeidžia fitopatogeniniai mikroorganizmai esantys dirvožemyje.

Tiriant **alokazijos** (*Alocasia sp.*), **pražangialapės viksvuolės** (*Cyperus alternifolius*), **fitonijos** (*Fittonia verschaffeltii*), **paprastojo oleandro** (*Nerium oleander*), **elninio plačragio** (*Platynerium bifurcatum*), **palaipinės uolaskėlės** (*Saxifraga stolonifera*), **puošniosios strelicijos** (*Strelitzia reginae*) ir kt. augalų nykimo priežastis, nustatėme, kad mediena, panaudota atraminėms sienelėms bei dirvožemio izoliacijai, nebuvo tinkamai paruošta: lentos nenuobliuotos bei neapdorotos specialiais antiseptikais. Dėl to, nuo infekuotų lentų *Antrodia sinuosa* micelis išplito po visą dirvožemį, apraizgydamas požeminę augalų dalį, vystėsi ant mulčio – medžių žievių. Gausiausiai jo aptikta fitonijos ir elninio plačragio požeminėje ir antžeminėje dalyse.

Grybo micelis buvo įsiskverbęs ir į palaipinės uolaskėlės šaknis ir lapkočius bei paprastojo oleandro pašaknį. Dėl to oleandro lapų pakraščiai gelto, džiūvo.

Vingiuotoji antrodija – (*Antrodia sinuosa*) – **kempiniečių** (*Polyporales*) eilės, **kempininių** (*Polyporaceae*) šeimos, **antrodija** (*Antrodia*) genties medieną ardantis grybas. *Antrodia* – didelė kosmopolitinė gentis, sukelia rudąjį medienos puvi-

nį. Žinoma 16 rūšių, Lietuvoje – 10. Plačiai paplitusi Europoje, Azijoje (Kaukaze, Sibire, Rytų Azijoje), Japonijoje, Šiaurės Afrikoje, Šiaurės Amerikoje.

Šios genties grybai auga ant spygliuočių medžių, dažniausiai pušies, išvartų, stuobrių, kelmų, medienos (ypač ant nužieventos), pastatuose ant medinių konstrukcijų. Retkarčiais pasitaiko ir ant kietųjų lapuočių medienos. Sukelia rudąjį medienos puvinį. *Antrodia* genties grybų ant žolinių augalų natūralioje aplinkoje neaptikta.

Vingiuotosios antrodijos vaisiakūniai vienmečiai, plačiai išsiplėtę, paprastai pailgi, iki 3 mm storio, minkšti, odiški, silpnai priaugę prie substrato; išdžiūvę dervingi, kieti, trapūs, tvirčiau priaugę, balti, vėliau gelsvi arba rusvi, kartais pilkšvi, kartūs, ypač senesni. Kraštai balti, labai siauri, apšepę, vėliau gelsvi, kartais visai nepastebimi.

Sporos cilindriškos, tiesios arba truputį sulinkusios, 4–5,5×1–1,5 μm, lygiu plonu apvalkalėliu, įstrižai nusmailėjusiu pagrindu, bespalvės. Optimali temperatūra *Antrodia* genties grybų sporoms dygti ir miceliui augti yra 18–22 °C. Grybo sporos yra atsparios žemai (–20 °C) ir aukštai (+30 °C) temperatūrai, o micelis nustoja augti esant žemai (0 – +2 °C arba labai aukštai – +35 °C) temperatūrai. Palankiausias grybui vystytis sąlygos – blogai ventiliuojamos patalpos, pakankama substrato drėgmė ir pastovi teigiama oro temperatūra.

Kadangi mūsų stebėtame žiemos sode dirvožemis buvo mulčiuotas medžių žievėmis, susidarė ypač palankios sąlygos

Antrodia sinuosa micelis

A. sinuosa ant *Fittonia verschaffeltii* lapkočio

Antrodia sinuosa grybiena požeminėje *Platynerium* dalyje

Grybiena ant lapų

Antrodia sinuosa ant Begonia lapkočio ir mulčio

Antrodia sinuosa ant Nerium oleander lapų ir mulčio

Žuvęs plačragis papartis

Antrodia micelis ant mulčio ir Fittonia lapų

Leucocoprinus birnbaumii uždaroje patalpose

BANGOS GRIGALJŪNAITĖS nuotraukos

šiam grybui dar sparčiau išplisti. Jo micelis buvo apraizgęs ne tik medžių mulčią, bet ir augalų šaknis. Nusilpę augalai buvo lengvai pažeidžiami įvairių patogeninių ir saprotrofinių mikromicetų iš *Alternaria*, *Cladosporium*, *Trichothecium*, *Mucor*, *Stemphyllium*, *Fusarium* genčių.

Antrodia genties grybai nėra gyvų žolinių augalų parazitai, tačiau, kaip ir kiti ksilotrofiniai grybai, produkuoja fermentus, kurie gali aktyviai ardyti augalines medžiagas.

Medžių apsikrėtimas šios genties grybais įvyksta pro žaizdas arba pro šakavietes. Sporos, patekusios į žaizdas ir ten sudygusios, leidžia hifus giliau į medienos audinius ir ten plečiasi. Jauni spygliuočiai *Antrodia* genties grybams yra atsparesni, nes jų mediena yra sakinga, kuri trukdo hifams plisti. Hifų plitimas medienoje trunka daugelį metų.

Grybu apsikrėtusį medį pagal išorinę jo išvaizdą negalima atskirti nuo visiškai sveiko. Tik po to, kai micelis (grybiena) plačiai išplinta medienoje ir žymią dalį jos sunaikina, grybas pereina į fruktifikacijos stadiją, pradeda auginti vaisiakūnius. Vaisiakūniai išauga gilesnių žaizdų vietose arba šakavietėse. Kai vaisiakūniai pasirodo paviršiuje, tada būna aišku, kad medis yra jau supuvęs.

Įrengiant žiemos sodus, substrato izoliacijai nuo sienų, būtina gerai dezinfekuoti lentas, nes jos jau gali būti užsikrėtusios *Antrodia* genties grybais. Esant pastoviai teigiamai temperatūrai 20 °C ir pakankamai substrato drėgmei, menkai ventiliuojamose uždaroje patalpose, grybo micelis gana greitai pasklinda po dirvožemį, pasiekdamas ir augalų požeminę dalį.

Žiemos sode augo ir **geltonasis lepūnis** (*Leucocoprinus birnbaumii*) – **pa-pėdgrybių** (*Basidiomycetes*) klasės, **agarikiečių** (*Agaricales*) eilės, **pievagrybinių** (*Agaricaceae*) šeimos, **lepūnio** (*Leucocoprinus*) genties grybas.

Šios genties grybų vaisiakūniai smulkūs, kai kurių rūšių dideli, kepurėlė ovali, dažniausiai smulkiai plaušuota, žvyneliuota. Tramos sluoksnis plonas. Lakšteliai ploni, trapūs, laisvi, balti, geltoni, rausvi. Himenoforo trama taisyklinga arba mišri. Kotas su žiedu. Sporų atspaudas baltas, gelsvas. Sporos su daugiau ar mažiau išreikšta dygimo pora, neamiloidinės.

Grybai išplitę visuose kontinentuose. Auga šiltnamiuose, inspektuose, oranžerijose. Natūraliose augavietėse mėgsta puveningą,

trašią dirvą, daugiausia išplitę pietiniame pusrutulyje. Europoje aprašyta 15 rūšių, Lietuvoje žinoma 1 rūšis.

Šio grybo kepurėlė – 2–5 cm skersmens; jauna – ovali, vėliau – varpeliška, galiausiai skėtiškai paplokščia su nežymiu gūbreliu; sieros, aukso geltonumo, smulkiai puriai vatiškai žvyneliuota, pakraštėliai dantyti. Lakšteliai gelsvi, geltoni, sieros geltonumo, tankūs, siauri; kraštėlis lygus su 1 lakšteliuku. Kotas – 5–7 x 0,2–1,2 cm, tiesus, kartais išlinkęs, tuščiaaviduris, pamato link sustorėjęs, su geltonu žiedu.

Virš jo kotas – lygus, taškuotas, žemiau – vatiškai plaušuotas, kepurėlės spalvos; trama – gelsva, plona, stangri, nemalonaus kvapo, nekarti.

Sporos – ovalios, 7–10 (14,6) x 5–7,5 μm, atspaudas – baltas, cheilicistidės – 30–40 x 6–10 μm, epikučio hifai – 5–20 μm skersmens auga ištisus metus uždaroje patalpose: šiltnamiuose, oranžerijose, retai natūraliomis sąlygomis, pavieniui, grupėmis. Valgomas.

Lietuvoje – reta rūšis. Mūsų tirtame žiemos sode **geltonasis lepūnis** augo po dracena, elniniu plačragiu ir šilokais.

LIETUVOS MIŠKŲ PAUKŠČIAI.

Riešutinė (*Nucifraga caryocatactes*)

SELEMONAS PALTANAVIČIUS

Mūsų miškuose galima tikėtis pamatyti paukštį, kuris tikrai patrauks kiekvieno dėmesį. Nuostabą gali kelti ne šio paukščio spalvos, bet dydis; dar įdomesne informacija taps žinia, kad jis peri mūsų miške ar net gyvena sėsliai. Tas paukštis – riešutinė.

Nors ir retai matoma, riešutinė yra nesumaišoma su kitais paukščiais – balandžio dydžio, masyvia galva, kūno sandara ji primena kėkštą. Tiesa, už jį nežymiai stambesnė, tvirtomis kojomis, tačiau be ryškių spalvų – jos plunksnos labiau tinka prie slapaus gyvenimo būdo – durpinės su baltom dėmelėmis ir taškais, viršugalvyje juodos. Uodegos vairuojamosios plunksnos taip pat juodos su baltais galais, jos labai gerai matomos paukščiui skrendant. Skrydyje gali priminti kėkšto siluetą, tačiau yra trumpesnė ir striukesnė.

Ypatingas riešutinės snapas. Tai svarbus darbo įrankis, nes juo paukštis kapoja riešutus, giles, aižo vaisius ir išlesa jų sėklas. Rytuose gyvenančios sibirinio porūšio riešutinės snapas ilgesnis ir laibesnis, jis labiau tinka sibirinės pušies (mūsų dažnai neteisingai pavadintos kedru) riešutėlių aižymui. Tą riešutinė daro riešutą laikydama prispaudusi kojomis ir kapodama snapu. Deja, migracinių invazijų metu į mūsų kraštą atklydusios sibirinės (arba laibasnapės) riešutinės lazdynų ar graikinių riešutų įveikti negali.

Jau kalbėjome apie slapų riešutinės būdą, tačiau reikia paaiškinti, kad dėl šios savybės ji gali būti neįvardinta vieno ar kito miško paukščių faunoje. Jeigu kėkštas visą laiką yra matomas, nesislepiančias nuo svetimų akių (išskyrus perėjimo metu), tai riešutinė bet kuriuo metu tupiasi tarp šakų, kur nors eglės tankmėje. Vienintelis ją galintis išduoti ženklas – garsus pratisas karkšėjimas; tiesa, po Kalėdų paukščiai nutyla ir apsisvoja eglynuose, kur suks lizdą. Tokiose vietose jas išgirsti – didelė sėkmė, nes tumpai (lyg netyčia) karktelėjęs paukštis iš karto nutyla.

Nors Lietuvoje riešutinių galima tikėtis visur, tačiau didžiausia tikimybė jas rasti eglynuose su lapuočių priemaiša. Perėti jos linkusios jaunuose tankiuose eglynuose, kartais lizdas būna 4–6 metrų egltėse. Lizdas masyvus, daugiasluoksnis, kas liudija, jog jis turi ypatingą funkciją – saugoti nuo šalčio. Tokiu pat principu sukami ir kranklių lizdai.

Riešutinės kiaušinius pradeda dėti kove, kintant klimatui tikėtinos dėtytės jau vasario gale. Dėtyje 3–4, kai kada 5 šviesiai žalsvi ar beveik balti su tamsiais taškėliais kiaušiniai. Patelė juos perėti pradeda padėjusi pirmąjį, nes tokiu metu lizde paliktas nepridengtas ir nešildomas, jis paprasčiausiai žūtų. Perinčią patelę maitina patinas, jai ieškoti lesalo nereikia. Jaunikliai lizde išbūna 3–4 savaites, tačiau palikę lizdą dar bent 2 mėnesius klajoja su tėvais ir būna jų prižiūrimi – šio varninio paukščio mityba sudėtinga, jos išmokstama ne iš karto.

Vasarą, pradėjus bręsti lazdynų riešutams, riešutinės galima surasti riešutaujančias; dažniausiai apie jų lankymąsi sužinome iš čia

JONO DANAUŠKO nuotrauka

pat, po lazdynu surastų „sulaužytų“ riešutų. Tokiu metu jų lukštas palyginti dar silpnas, lengvai įveikiamas riešutinės snapo.

Didžiąją metų dalį riešutinės maitinasi augaliniu maistu (sėklomis), žiemą kai kur lankosi lesyklose, jose mielai kapodamos lazdynų riešutus ar juos nešiodamos ir slapstydamos. Beje, riešutinė yra tokia pati atsargų kaupėja kaip kėkštas – savo gurklyje gali nešti 10–15 riešutų ar gilių ir juos kasioti po samanomis, į dirvožemį. Taip pat maistą paukščiai nešioja savo jaunikiams, o patinėlis – perinčiai patelei.

Pavasarį ir vasarą riešutinės racione daug vabzdžių, sliekų, kartais – varliukų, paukščių jauniklių ar kiaušinių. Jų būdas labai varniškas, jis ypač pasireiškia paukščiui pakliuvus į naujas sąlygas. Kursių nerijoje į žiedavimo tinklų gaudymo kamerą įskridusi riešutinė per keletą akimirklų nugalabijo bent tuziną kikilių ir alksninių, nors tokio poreikio tikrai nebuvo. Taip sugautas paukštvanagis nieko panašaus kitiems paukščiams nedarė.

Neturime duomenų apie vietinės populiacijos paukščių migraciją. Tikėtina, kad šios riešutinės yra labiau sėslios. Tačiau kas kelio metai (dabar vis rečiau) pasirodo migracinės invazijos bangos „atsiūsti“ sibirinio porūšio paukščiai. Visų pirma, jie skiriasi snapo forma, baltas plotas jų uodegos plunksnų gale daug didesnis. Tačiau bene labiausiai nustebina šių riešutinių jaukumas, kartais vadintinas tiesiog kvailumu – dažnai tokie paukščiai iš metro atstumo žiūri į žmones ir net nebando sprukti.

Daug jų žūsta po automobilių ratais, ypač daug sunaikina benamės katės. Nors šios riešutinės traukia kažkur į pietvakarius, bet atgal negrįžta – gali būti, kad palaipsniui visos žūsta.

Miško ekosistemoje riešutinės vaidmuo nežymus: ji yra reta, jų per mažai, kad būtų jaučiama įtaka žvirbliniams paukščiams. Negalime akcentuoti ir „miško sodintojo“ funkcijos, nes ji neženkli. Tiesiog, riešutinė įdomi savo retumu ir unikalumu.

LIETUVOS MIŠKŲ ŽVĖRYS.

Pilkasis vilkas (*Canis lupus*)

SELEMONAS PALTANAVIČIUS

Vilkas – tipiškas mūsų girių žvėris, neatsiejama jų dalis. Jis yra plėšriųjų būrio šuninių šeimos atstovas, Lietuvos gamtoje gyvenantis nuo paskutinio apledėjimo pabaigos, bent 15 tūkstančių metų. Pilkas, stambaus ūns dydžio, 40–60 kilogramų sveriantis vilkas nėra pats stipriausias girios žvėris. Tačiau jų gebėjimas medžioti bendrai, išvermė, gyvybingumas ir daugelis kitų savybių leido įsitvirtinti miško ekologinės grandinės viršūnėje. Vilkas – naudotojas, kuris pačiai ekosistamai ir atskiroms rūšims žymesnės įtakos padaryti negali. Tokią galimybę paprastai sumodeliuoja ir paskelbia žmogus. Ne paskutinėje vietoje ir sena žmogiškoji patirtis.

Daugelį amžių vilkas buvo laikomas blogio, nevaldomos jėgos ir žiaurumo simboliu. Tokią baimę dažniausiai gimdo nežinojimas ar neteisinga informacija. Žmonių manymu, jis yra plėšrūnas, kuriam visai nesvarbu, ką pjauti ar žudyti. Kiek tiesos yra tokiose mintyse?

Visų pirma, aukščiausioje mitybinės grandinės pakopoje esanti rūšis niekada nepristigs maisto, todėl pjauti be atodairos, kaupti maistą vilkai nesiveržia. Jei jiems pakliuvo stambesnis grobis (ar buvo surastas kritęs žvėris), vilkai prie jo laikosi ilgai, kol visą suėda. Jiems sutrukdyti gali tik žmonės. Sotus vilkas nemedžioja, tad pasakojimai apie vilkų pjaunamas dešimtis avių ar veršelių neturi jokio tikroviško pagrindo. Tiesa, šio teiginio pataisas tenka daryti dėl vasaros galė pasikeičiančios vilkų šeimos struktūros.

Veisimosi metu, taigi 3–4 mėnesius vilkai gyvena sėsčiai, tuo metu jie vengia pjauti naminius gyvulius ir taip išsiduoti. To jiems ir nereikia, nes vilko mitybos spektras labai platus: jie mielai ēda maitą, medžioja peles, smulkius girios žvėrelius. Vasaros pabaigoje, paaugus jaunikliams, vilkai pradeda keliauti. Tuo metu prasideda jauniklių mokymas, tad be priežiūros nakčiai palikti gyvuliai gali būti vilkų užpulti ir nugalaboti – iš daugybės žaidžų galima spręsti, kad senieji žvėrys užpuolime dalyvavo mažai, o leido veikti jaunikliams. Vėliau vilkai pradeda vengti žmonių aplinkos, nes labai ilgai jie buvo medžiojami jau nuo rugpjūčio pradžios (dar seniau medžioklė trukdavo visus metus). Dabar vilkų medžioklės sezonas prasideda nuo spalio 15 dienos ir oficialiai tęsiasi iki balandžio pradžios; paprastai skirtasis to sezono limitas išnaudojamas greičiau ir medžioklė nutraukiama.

Vilkų šeimą (gaują) sudaro 4–6, žiemą – iki 8–9 žvėrių. Jos centre yra vilkė ir jos vilkas, taip pat pernykščiai ir šių metų jaunikliai. Kiekviena šeima turi savo plotus, kurių dėl pastovaus trukdymo gali būti ir nesilaikoma. Visi šeimos žvėrys dalyvauja medžioklėje.

Bendruomeniškumas ir labai tinkamai orientuota šeimos organizacija užtikrina medžioklės sėkmę – vieni jos metu tampa tykotojais, kiti iš toli varo žvėris. Dažniausiai tokia strategija pasiteisina. Apie šį vilkų medžioklės būdą sužinota tiriant jų pėdsakus žiemą. Kartais vilkų medžioklė vykdoma su tam tikru „žaidimo“ elementu – to prireikia apgauti šunims: į kiemą ar jo prieigas atbėges ir ūns užpultas vilkas apsimeita išsigandęs ir sprunka šalin. Toks jo elgesys sukelia ūns azartą, jis puola vytis „baili“ vilką ir patenka į dantis prie tako tykojusiam kitam vilkui.

AUTORIAUS nuotrauka

Paskutinių dešimtmečių duomenys apie vilkus ir jų elgsenos pokyčius gerokai pakeitė mūsų įsivaizdavimą apie šį žvėrį. Stipriai išaugusi populiacija rodo klaidas, kai vilko gausos reguliavimas buvo vykdomas ne atsižvelgiant į mokslininkų rekomendacijas, o į niekuo pagrįstus spėliojimus – kasmet buvo nustatomas vos 30 ar 40 žvėrių sumedžiojimo limitas. Praktiškai nereguliuojama rūšis labai greitai tapo gausi – tą rodo paskutinių metų sumedžiojimo dinamika: 2014–2015 m. medžioklės sezone – 38, 2017–2018 m. – 62, 2020–2021 m. – 175, 2022–2023 m. – 282 vilkai.

Vilkų gausa – ne vienintelis šių laikų faktorius. Vilkas jau nebėra baikštus, žmogaus aplinkos vengiantis įtarus padaras – jis įžūlus, drąsus, įsiveržiantis į aptvarus, užtvirtus kiemus, nevengiantis įsibrauti į patalpų vidų. Tokie pokyčiai verčia apie vilką galvoti kitaip ir kitaip vertinti jį kaip rūšį.

Vilko baimė sena ir archaiška, ją gimdė ne tik tikimybė netekti gyvulių. Iki šiol sklando pasakojimai apie žmones puolančius vilkus. Reikia pabrėžti, kad Lietuvoje žinių apie žmones užpuolusius vilkus neturime, todėl galima tvirtinti, kad sveikas žvėris to daryti niekada nesiryžtų. Kas kita – pasiūtęs žvėris. Tačiau tam nebūtinai vilkas – bene dažniausiai žmonės nukentėdavo nuo pasiūtusių ūnų, lapių ar mangutų.

Kad vilkas tikrai nekelia pavojaus žmogui, gali patvirtinti medžiotojai, kuriems yra tekę grobti iš irštų vilkų jauniklius. Pasirodo, motina vilkė niekada nebando jų ginti, tik stūgauja aplinkui. Taip daryti jai liepia prigimtis, nes suaugęs vilkas negali rizikuoti: jeigu žus jaunikliai, kitamet senieji vilkai vėl atves vaikus. Jeigu žus senieji vilkai, nebus ir jauniklių...

Tie, kam gamtoje teko matyti vilką, pripažįsta, kad tai – pats graingiausias girios žvėris. Pridėjus visus kitus jo sugebėjimus bei galias, apie jį turėtume kalbėti visai kitaip. Tačiau to dar reikės išmolti.

TEGYVUOJA KARNAVALAI!

EGLĖ JANULEVIČIŪTĖ-GUIMERA

Kaip greit apsisuko metų ratas! Lygiai prieš metus rašiau apie „Los Indianos“ mirtį. Na to žymaus, pasidabinusio baltai it vestuvėms, skendinčio gausiame talko debesyje ir salą pritraukiančio keliasdešimt tūkstančių turistų La Palmos karnavalo prapultį. Tuomet, kai pavojingiausia gyvenime tapo susitikti su artimaisiais, dar pavojingiau – švęsti šventės, išeiti iš namų, kuomet sveikatos labui buvo tik vienintelė pramoga – vienuroje 24 valandas per parą žiūrėti televizorių ir jo liūdnas naujienas. Žmonių nuomonės buvo išsiskyrę kaip du upės srautai priplaukus didelį kalną. Vieni, kur savo dėmesį atidavė baimei (ačiū televizijai ir medijoms), dievojojosi, kad jau niekada, dievaž niekada nebegrįš šios gyvenimo linksmybės, jokie karnavalai. O kiti – nerimstančios ir gyvenimo skonio trokštančios bebaimės sielos (ar bent mažiau televizijos žiūrintys žmonės) – skaičiavo mėnesius ir vylėsi, kad vat jau greit, labai greitai vėl iš spintos trauks dar ankstesnių metų talko pudra kvepiančius baltinius, kad šių švenčių neįmanoma numarinti, iš žmonių širdžių tai neišraunamos vertybės. Pasirodo, būta tokių kanariečių ir dauguma tai vyresnio amžiaus žmonės, kurie gyveno nuo karnavalo iki karnavalo. Kartą socialiniuose tinkluose man parašė vienas sekėjas. Na va, sako, nebeliko karnavalo, gyventi nebeliko dėl ko. Pasiteiravau, kas nutiko. O jis, jau gerokai aštuoniasdešimtmetį peržengęs vyras sako, jog išėjus į pensiją, jam beliko ši aistra. Tam visus metus ruošdavosi, planavo, po to specialiai iš Gran Kanarijos atvykdavo į La Palmą, nuoširdžiai visa savaitę dalyvavo, o kur negalėjo dalyvauti – pro viešbučio langą stebėdavo šventę. O praėjus karnavalui, grįžus atgal į kasdienybę, jau pradėdavo

ruošti ateinančių metų šventei. Ir taip metai iš metų. Taip suspaudė dūšią, kai senolis prasitarė, kad gyventi nebeliko dėl ko. Visa pasiglemžė mirties baimė. Aišku, tokio amžiaus žmonėms „iš naujo“ pamatyti gyvenimo džiaugsmą šioje akimirkoje, rasti naują prasmę daugiau nei nelengva. Tam pirštų spragtelėjimo neužteks, kad persistatytų metų metais užgyventos vertybės ir giliai iki kaulų smegenų įsibujojusi baimė dingtų. Baimė prarasti, baimė kentėti, baimė mirti. Nors leisiu sau suabejoti, kad būna ir kitaip. Tuo papasakosiu.

Visai neseniai, sausio mėnesį, sodybą lankė turistų grupė iš kruizinio laivo. Žiemos mėnesiais jų nemažai prisivartuoja prie salos krantų. Tuomet turistai atvyko iš Prancūzijos, paties Paryžiaus. Ir ką jūs manote! Visi jie buvo nebe pirmos ir net nebe antros jaunystės žmonės, o vyriausias jų – 99 metų vienišas senolis. Nužvelgiau nepatikėjusi savo ausimis. Kostiuminės kelnės, baltiniai, laisvalaikio striukė, lazdelė pasiramsciaivimui, tvarkingai link pakausio sušukuoti gan praretę žili plaukai ir mobiliakas kišenėje. Pasiprašiau su juo nusifotografuoti, istorijai, o jis ir mielai sutiko. Dar vyno taure pakėlė, kad nuotraukoje gražiau atrodytų. Tuomet išsitraukė savo telefoną ir paprašė spragtelėti, kad ir jam liktų toks prisiminimas. Tada aš ir atsiminiau aną vyruką, verkiantį dėl mirusio karnavalo. Žmonės ir yra žmonės. Ir visi jie nevienodai moka persitvarkyti, nevienodai bijo bei nevienodai trokšta gyventi. Panašu, jog dabar tai tampa ypač aktualu. Persitvarkyti. Ypač savo mąstyme, mintyse, požiūryje. Kuo greičiau persitvarkysi savo mintyse – tuo daugiau gyvybės įsilies į gyvenimą. O kur gyvenimas, ten baimės mažiau. Tebūnie tai pasidalinimas

Kubos televizija

Iš minios ryškėmis spalvomis išsikiria tik Tomaso draugės

Tomaso draugės - namų šeimininkės iš Kubos

patirtimi bei suvokimais, jokių būdu ne moralas. Pastarieji tikrai niekam nepadės pakeisti požiūrio.

Na bet grįžtu prie karnavalo. Juk šiais metais vėl dalyvavau ypatingų linksmybių šurmulyje! Po ilgos dviejų metų pertraukos, nes paskutinis vyko tik 2020-ųjų vasarį. Mūsų karnavalas vėl atgijo! Sostinės valdžia laukė didelio žmonių srauto. Gatvėse budėjo policininkai, apsiginklavę smarkiau nei per riaušėmis kvepiančius mitingus. Tiesą pasakius pradžioje jie kėlė nesmagumą, tačiau

žmonės greit apsiprato ir juodi saugotojų rūbai, bent iš nugaros pusės, buvo apibarstyti baltu talku.

Šiais metais į sostinę išsiruošiau nuo pat ryto. Buvau gudresnė. Paskutiniojo karnavalo metu iki centrinės aikštės taip ir nepriėjau, tokia sausakimša buvo gatvė. O taip norėjosi pamatyti kaip juodaodė *Tomas*a (ispaniškai *La Negra Tomasa*), lydima savo šeimos narių, šokdama pasirodo aikštėje. Ji vienintelė ryškiausia karnavalo persona. Jos svitoje, aišku yra ir daugiau jos sekėjų, draugių, juodaodžių namų šeimininkių.

Pagaliau Tomasa sveikina publiką

AUTORES nuotraukos

Žmonių dėmesį traukia spalvingai apsitaisiusios vienos dienos juodaodės gražuolės, kuriomis persirengę vyrai

Iš kur čia ta *Tomasa*, paklauskite. Pirmiausia, tai iš dainos žodžių neišmėsi. *La Negra Tomasa* – tai viena labai populiarių 1937 metų meksikietišκών dainų, kurią savo laiku prezentavo projektas *Caifanes*. (Galite youtube'je kanale paieškoti ir paklausti, tikrai pajusite karnavalo dvasią ir aistrą linksmybėms.) Ši baladė, paremta tikra gyvenimiška istorija. *La Negra Tomasa* buvo labai patraukli ir charizmatiška kubietė. Jos motina – vergė, tačiau iš savo darbdavių paveldėjo nedidelę dalį ūkio, kuriame ji dirbo. Tai leido gražuolei *Tomasai* gyventi kiek laisviau ir dalytis savo rūpestinga dvasia su dar labiau pažeidžiamais nei ji pati miesto žmonėmis. *Tomasa* padėjo daugeliui moterų pasirūpinti buitimi, vaikais. Daugelį vaikų gelbėjo kaip tik galėjo. Kai senyvame amžiuje *Tomasa* pasimirė, žmonės ją laikė stebukladare, nes ji buvo padėjusi kone visiems savo regiono žmonėms. Jos garbei Kuboje kiekvienų metų rugpjūčio 15 d. švenčiama didelė šventė „La Negra Tomasa“.

Kadangi La Palmos baltojo karnavalo herojai – iš Lotynų Amerikos, iš Kubos atvykę praturtėję palmerai emigrantai, ši daina tapo karnavalo himnu, o *Tomasa* – jo simboliu. Jau pagyvenusį, gan pastambėjusį tetulė *Tomasa* (ja visada būna persirengęs vyras) atplaukia į La Palmą laivu. Apie vidudienį uoste prisisvartuoja Kubos laivas iš kurios išlipa Kubos televizija (nuotraukoje pamatysite) bei visas būrys *Tomasą* lydinčių jos šeimos narių ir draugių. Eisena eina link savivaldybės, kur svečius sutinka meras. Ką jie

ten tariasi už uždarytų durų niekas nežino. Na, bet toks scenarijus. Kol centrinėje aikštėje vyksta kubietišκών ritmų koncertas, kol aikštės scenoje teatralizuotus dialogus veda iš Kubos grįžusi emigrantė ir vietinė palmerė, žmonės kaitina aistras cukranendrių guarapa bei mojito gėrimais. Šių metų karnavalo centrinėje Santa Cruz de La Palma aikštėje jau nuo 11 val. buvo sausakimša. Kas nespėjo iki aikštės prieiti, tas liko linksmintis gatvėje, kuri taip pat nuo pradžios iki pabaigos sausakimša baltų skrybėlių. Skambant smagiems kubietišķiems ritmams laiks nuo laiko virš minios kyla talko tūteles kratančios rankos. Iš minios ne baltas nebeišėsi. Būti apibarstytu talku ir baltai išmiltuotu veidu – neišvengiama. Kai po poros valandų linksmybių kiek pavargusi minia pradeda blėsti, visus vėl uždega atėjusi *Tomasa*. Vėl į viršų kyla talkas, vėl minia drauge dainuoja *ajajaj Tomasa*, vėl karnavalo šurmulyt atgyja. Pasibaigus teatralizuotam pasirodymui šventė pasklinda po visą sostinę. Visuose baruose skamba muzika, vyksta šokiai bei linksmybės. Tai, ko gero, viena linksmiausių Kanarų švenčių, nes joje ne vien tik eisena, spektaklis, tačiau visiems dalyviams yra vietos ant scenos. O scena – visa sostinė. Iki kitų paryčių. Tiesa, Santa Cruz'as po šių linksmybių būna panašus į apsnigtą miestą. Gatvės dar visą savaitę būna baltos ir kvėpiančios saldžiu talku.

Iš kur jie atsirado, tie spalvoti ir balti karnavalai? Istorikai, kultūrologai, nagrinėdami šio žodžio prasmę bei kilmę juos tapatina su Romoje vykusiomis taip vadinamomis Saturnalijomis. Remiantis romėnų istoriko Tito Livijaus kronikomis, Saturnalijos pradėtos rengti nuo V p. m. e. ir tai dievo Saturno, žemės ūkio globėjo, garbei rengiamos linksmybės. Iš pradžių tai buvo vienos dienos valstiečių, dirbančių laukus, šventė, o po kelių dešimtmečių ji virto festivaliu visiems, trukusiu iki penkių dienų. Kas įdomu iš Saturnalijų linksmybių aprašų, jog be dievui Saturnui aukojamų dovanų, tą dieną vergai tapdavo laisvais, mirties baismės nebūdavo vykdomos, būdavo sustabdyti net karo veiksmai, o lošimas buvo oficialiai leistas bei prieinamas visiems. O pats žodis karnavalas iššifruojamas kaip *carrus-navalis* – stumdomas vežimas, savotiška mobili scena.

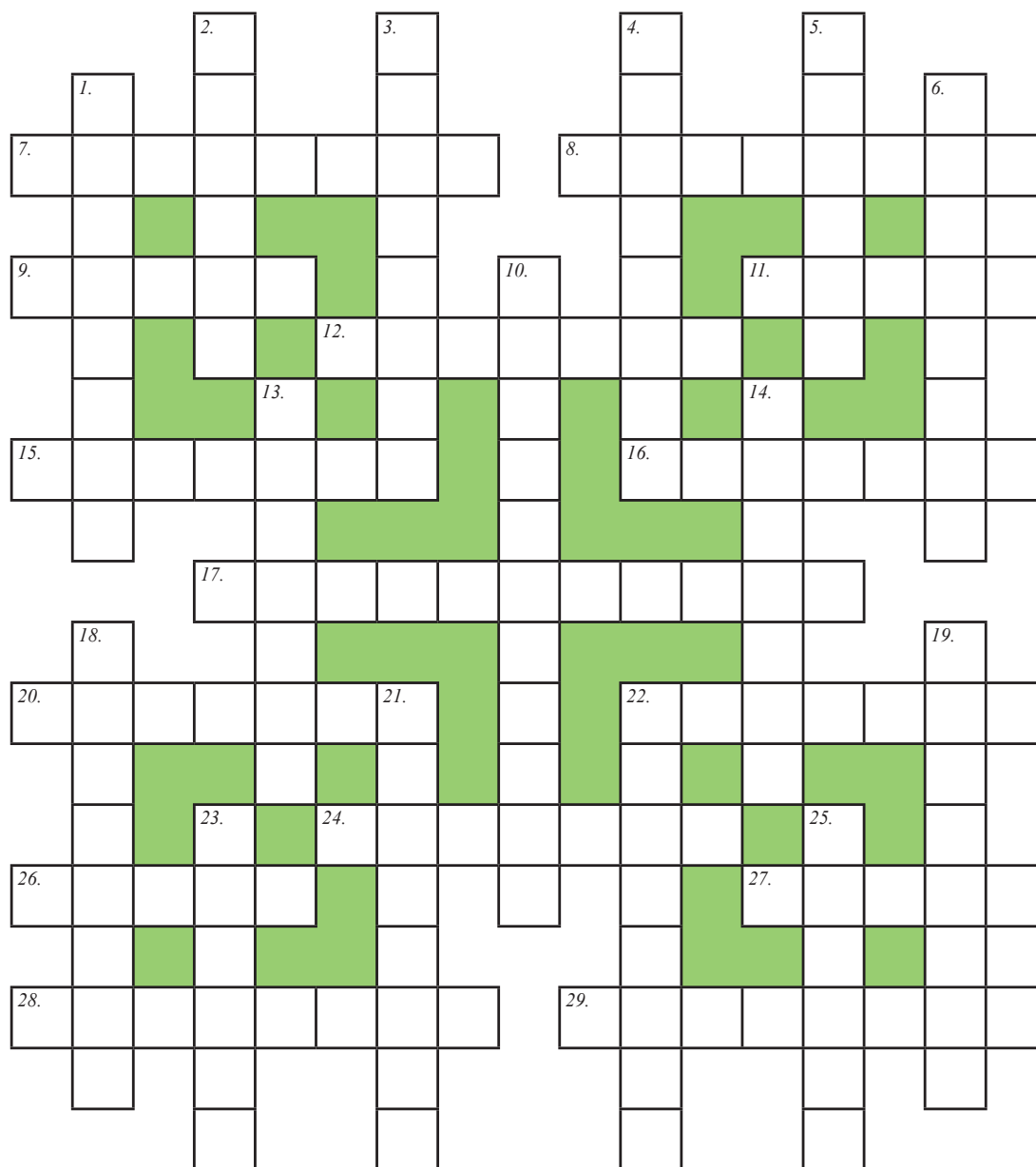
Šiuolaikinė karnavalo versija katalikiškose šalyse, kurioms priklauso ir Ispanija, anot mokslininkų, susiformavo viduramžiais. Romai tapus katalikiškąja, Saturnalijos buvo uždraustos kaip neleistas pagonybės palikimas. Griežti katalikų tikėjimo pagrindai neleido leisti į linksmybes, o triukšmingos šventės malonumo neišsizadantys žmonės sugalvojo veidus slėpti už kaukių. Pirmieji šią idėją sugalvojo viduramžių italai, tiksliau Venecijos katalikai: karnavalinės kaukės puikiai išsaugodavo vakarelių dalyvių anonimiškumą. Slėpti veidą tradiciškai priimta buvo ir La Palmos karnavale. Dėl šios priežasties buvo ir naudojami miltai. Ne visi galėjo sau leisti nusipirkti kaukę, tačiau miltų galima buvo gauti ir prakrapščius duonos kepyklos maišą sandėlyje. Išsitepus veidą miltais ir užsimaukšlinus skrybėlę žmogus tapdavo neatpažįstamu net saviems. Su laiku miltus pakeitė talko pudra.

Šiuolaikinis karnavalas sujungia skirtingų kultūrų, epochų ir tradicijų elementus: paprotį rengtis kostiumais, dėtis kaukes ar dažyti veidus bei leisti į nežabotą linksmybę. Kanarų salose išplito karnavalai ir dabar linksmybės vyksta ne tik kiekvienoje saloje, bet kone kiekviename kaime. Tačiau La Palmos baltasis karnavalas – viena iš originaliausių ir viena didžiausių salos švenčių.

Paragauti cukranendrių guarapos tiesiog būtina

Apie viską...

Sudarė Ona GYLIENĖ

Vertikaliai: **1.** Kaimas ir ežeras Anykščių rajone. **2.** Sedulinių šeimos daugiametis krūmas, kilęs iš pietų Europos. **3.** Kūno ramybės būseną, išsilyginus veikiančioms jėgoms, dar kitaip pusiausvyra. **4.** Mokymasis ir įgijimas naujų įgytų žinių, gebėjimų praktinėje veikloje. **5.** Meno kūrinių skirstymo pagal sandaros ypatybes vienetas. **6.** Palyginimas, sugretinimas, geografijoje lygiagretė. **10.** Pelkė, susidariusi iš kiminių durpių, jos drėgmės šaltinis yra lietus. **13.** Prie alpinisto batų tvirtinami tam tikri geležiniai nagai. **14.** Po vestuvių marčios į vyro šeimą atsinešamas turtas, kurį sudaro drabužiai, audiniai, palaipsniui sukrauti bemergaujant, paveldėti iš motinos. **18.** Aukštų bortų, vieno denio, 3–4 stiebų jūrinis burlaivis su aukštais antstatais laivapriekyje ir laivagalėje, kuriuo 12–17 amžiuje plaukiojo Ispanijos, Italijos, Portugalijos jūreiviai. **19.** Blanki vieta, blankumas. **21.** Žodis, frazė ar pavadinimas, sudarytas pertvarkant kito žodžio, frazės ar pavadinimo raides. **22.** Pradinė paaiškinamoji knygos dalis. **23.** Statinio stogo dažnai dekoruota sienelė virš karnizo. **25.** Baltas skystis, kurį išskiria moterų ir žinduolių patelių tam tikros liaukos.

Horizontaliai: **7.** Epideminė gyvulių liga, nuo kurios pajuosta kraujas. **8.** Tarpusavyje susijusių dydžių pusiausvyra, santykis. **9.** Mažas paukštėlis, tautosakoje yra vienas iš pavasario simbolių, siejamas su sniegu, ledų tirpimu, kadangi atskrenda, anksti pavasarį. **11.** Gerbėjas, mėgėjas, aistruolis, sirgalius kitaip. **12.** Rankinis vežimėlis vienu ratu, viena iš svarbiausių pagalbinių priemonių sode, statybose ar kitur. **15.** Didelis vokalinės instrumentinės muzikos kūrinys, paprastai atliekamas solistų, choro ir orkestro. **16.** Šviesus ratilas, kurį dailininkai piešia aplink Dievo ir šventųjų galvas. **17.** Vilniaus miesto dalis kairiajame Neries krante tarp Nemenčinės plento ir Kairėnų, ten yra ir to paties pavadinimo kalno slidinėjimo trasa. **20.** Sudaromųjų dalių išsidėstymas, struktūra. **22.** Lotyniškas raktazolės pavadinimas. **24.** Vienas iš veikalų „Kapitalas“ autorių. **26.** Nustatyta dalis, leidžiamas kiekis, norma. **27.** Viena iš gausiausių žuvų rūšių pasaulyje, labai mėgstama per Kūčias. **28.** Agitacinis, reklaminis ar informacinis piešinys. **29.** Srauniausia upės atkarpa.

Šio kryžiažodžio atsakymus paskelbsime kitame žurnalo numeryje.

Kryžiažodžio, išspausdinto žurnalo „Mūsų girios“ 2023 m. Nr. 1, atsakymai:

Vertikaliai: 1. Raugalas. 2. Spalis. 3. Kanonada. 4. Skyrybos. 5. Mastis. 6. Žilvitis. 10. Žvaigždynas. 13. Dagilis. 14. Kikilis. 18. Kaladėlė. 19. Akstinas. 21. Araratas. 22. Klasikas. 23. Plėkas. 25. Alanta. **Horizontaliai:** 7. Marakana. 8. Gyvastis. 9. Ugnis. 11. Pieva. 12. Laivyba. 15. Sandara. 16. Srieģis. 17. Viduržiemis. 20. Partija. 22. Kritika. 24. Radaras. 26. Idilė. 27. Iltis. 28. Alikantė. 29. Akcentas.

Medžiotojams blogo oro nebūna

VYTAUTAS RIBIKAUSKAS

Prie šių žodžių dažnai dar pridėdama, kad būna tik bloga apranga. Sovietmečiu antroji posakio dalis buvo gana aktuali, nes tinkamos medžioklei aprangos nebuvo galimybės įsigyti. Dažniausiai paprastus medžiotojus gelbėjo tik nacionalinis Sovietų Sąjungos tautų aprėdas – šimtasiulė. Įmantresnius medžioklės drabužius kažkaip susiveikdavo tik nomenklatūriniai medžiotojai ar turtingesni piliečiai.

Man, pradėjusiam medžioti šešioliktaisiais sovietinės okupacijos metais, šimtasiulės (kaime dar vadintos *vatufkėmis*), buvo pagrindinis medžioklių, orams atvėsus, rūbas iki pat nepriklausomybės atgavimo. Ir, sakyčiau, tai gana patogus rūbas, ypač, jeigu gauni nusipirkti sovietinės armijos karininkams skirtus vatinukus. Tokį karininko kostiumą, įskaitant ir vatinę kelnes, parsigabenau ir grįžtant namo po 3 metus trukusios tarnystės sovietų armijoje. Blogai tik tai, kad vatinukai neapsaugo nuo šalto rudeniško lietaus.

Dabar medžiotojams ir žvejams rūbų pasirinkimas didelis – ir atsparių drėgmei, ir gerai apsaugančių nuo vėjų ir šalčio, tik gal kiek „kandžiojasi“ jų kainos. Tačiau ap-

maudu, kad dabartinių medžiotųjų apsirengime vyrauja margi kareiviškų uniformų raštai. Tokie rūbai gal ir gerai šaulį maskuoja miško aplinkoje, bet medžiotojams skirtiems aprėdams jie netinka. Vis tik ruošiuosi rašyti ne apie rūbus, o apie orus...

Gražu mūsų Lietuvoje bet kokiems orams esant, tačiau man labiausiai patinka, kai žemę gaubia tirštas neperžvelgiamas rūkas, siaučia pūga ar kai ramiai sninga didžiulėmis drėgnomis snaigėmis. Esant tokiems orams, užvaldo kažkoks keistas ilgesys, noras kažkur keliauti, be tikslo klaidžioti apylinkėmis su šautuvu ant peties arba be jo. Per pūgą, rūką bei pasakišką šokį šokant snaigių drugeliams, beveik nieko nesimato ir visi daiktai bei vaizdai įgauna fantastinius kontūrus. Jautiesi tartum būtum iš tikrovės persikėlęs į pasaką. Laukų krūmynai, medžiais apaugę kaimynų sodybos virsta stūksančia iki pat dangaus giria.

Tirštame rūke pasiklysti vos keletą šimtų metrų nuėjęs nuo savo namų. O jeigu pasileidi tolyn į laukus ir pamiškes nežiūrėdamas kelio, namo sugrįžti, ypač jei užpuola sutemos, tenka atidžiai stebinti gerai iš anksčiau žinomus orientyrus ir vadovaujantis protu, o ne nuojuota, kuri dažniausiai

rodo, kad eiti reikėtų visai priešinga kryptimi. Ir ne tik žmogus keistai jautiesi tokiose sąlygose – kažkokie jaukūs, neatsargūs tampa ir žvėrys bei žvėreliai, o paukščiai tūno išsislapstę. Keistą šią žiemą (o tokių vis būna daugiau ir daugiau), kai snieguota gruodžio pradžia žadėjo rimtą žiemą, bet po Kalėdų prasidėjo pavasaris, prisiminiau kažkada praeityje dalyvavus medžioklėse, vykusiose ekstremalioomis orų sąlygomis.

Lapės pūgoje

Ir kokios dabar tos žiemos – nei šalčio, nei sniego, nei pūgų. Pasiilgau pūgų... Nors dabar, kai ant kupros susiklojo sunkoka metų našta, pūgą stebėti gražu tik pro kambario langą, jaunystėje, kai žiemos stichija siausdavo Suvalkijos lygumose, nenusėdėdavau namuose, pasileisdavau pavėjui per laukus su šautuvu ant peties ar be jo. Bet tai buvo taip seniai – daugiau nei prieš 60 metų... Dabar belieka tik prisiminti ano meto medžioklės žygius...

Mokiausi Kaune, o medžiojau tėviškėje, Vilkaviškio rajone

Studijuodamas Lietuvos žemės ūkio akademijoje, medžioti važiuodavau į tėviškę

Vilkaviškio rajone, nes priklausiau vienam to rajono medžiotojų draugijos būreliui. Vieną sekmadienį, žiemai ritantis į pabaigą, keletas medžiotojų susitarėme pasivaikyti lapės. Pirmiausia nusprendėme „prašukuoti“ prie mano tėvų vienkiemio plytinį apie 100 ha ploto lapių pamėgtą durpyną.

Aušo apniukęs vėjuotas vasario rytas. Švilpavo stiprus šiaurės vakarų vėjas, o iš pilko dangaus leidosi vėjo blaškomos retos snaigės. Durpyno krūmynai priversti nuo laukų supustyto sniego tiek, kad vos gali išbristi, tad varymą surengėme tik sausajame durpyno šone, kur vešėjo karklų, šaltėkšnių, putinų krūmai bei jauni juodalksniai, beržai ir drebulės. Į sniegu užverstą pelkę, nendrynus eiti neišdrįsime, nes nors ir šaltomis žiemomis po sniego patalais ten visada būdavo vietų, kur vanduo padengtas tik plonu ledu arba žiojėdavo properšos. O murkdytis pelkės dumblyje žiemos metą niekam nesinorėjo. Krūmynuose pakėlėme tik vieną ilgauodegę, tačiau ir ta sėkmingai į laukus išnešė sveikus kailinius.

Durpyne nieko nepėšę, šauliai nutarė patikrinti laukuose be gyventojų likusias medžias ir krūmais apaugusias sodybviertes, o po to sukli link Žaliosios miškelio. Buvę tų sodybų šeimininkai vieni prapuolė Sibiro platybėse, kai kas karo pabaigoje pasitraukė į Vakarus, dar kiti išsikėlė į miestus, kad išvengtų suvarymo į kolchozą.

Derlingose Suvalkijos žemėse stambesni ūkininkai turėjo nemažus vaismedžių sodus, o namų aplinka buvo gausiai apželdinta medžiais ir krūmais. Tad iki pergalingo melioratorių žygio per Lietuvą tos likusios be gyventojų ir pastatų sodybos buvo tarsi miniatiūriniai miškeliai bemiškėje lygumoje ir geras prieglobstis daugeliui laukinių gyvūnų tiek vasarą, tiek ir žiemą. Todėl ir lapės kai kuriose sodybose net buvo išsiklusios nesudėtingus urvus, kitur susirasdavo tik laikiną užuovėją guoliui įsiruoti, ypač žiemos metą. Tai žinojo medžiotojai ir niekada tų apleistų sodybų neaplenkdavo, ar tai medžiodami zuikius, lapes, ar stirnas, nes ten visada galėjai tikėtis aptikti jei ne ilgauodegę, tai ilgaausį tikrai, o neretai ir du zuikelius.

Matydamas, kad kyla pūga, ir nenorėdamas per daug toli nuklysti nuo namų, atsiskyriau nuo grupės ir nusprendžiau traukti link gimtosios sodybos, pakeliui patikrindamas, ar nebus kokia kūmutė apsisistojusi geležinkelio apsauginių želdinių krūmų juostoje.

Pūga įsišėlo

Išėjus iš krūmais ir medeliais apaugusios durpyno daubos, stvėrė toks stiprus vėjo gūsis, kad pasijutau skrendęs pavėjui kartu su sniego sūkuriomis. Pūga įsišėlo. Stūgavo vis stiprėjantis vėjas, pažeme raitydamosi šliaužė baltos sniego gyvatės, vis pašokdamos į orą ir susivydamos į didelius kamuolius. Ir iš dangaus pabiro gausūs snaigių spiečiai, kurie žemės nepasiekė, vėl buvo vėjo keliami į viršų ir sukami verpetais – viskas aplinkui susimaišė į kažkokį besiraitantį, keistus sniego šokius šokantį, švilpantį, kaukiantį, vaitojantį baltą chaosą. Kitaip sakant, šėlo pūga. Kam per tokią pūgą pėsčiomis teko keliauti laukais, kiekvienas stichijos siautėjimą aprašytų savaip...

Kiek paskriejęs pavėjui, beveik iš po kojų arime pakėliau lapę. Ne dažnai pasitaiko taip arti prieiti prie atviroje vietoje guolyje tūnančios ilgauodegės, tad to nesitikėdamas greitam šūviui buvau nepasiruošęs. Kol nuo peties nusimečiau šautuvą, rudoji jau buvo dingusi sniego sūkuriuose. Pabandęs žiūronais pasekti, kur link nuskuodė žvėrelis, netoli geležinkelio vienoje krūvoje pamačiau net tris rudąsias.

Lapių vestuviniai šokiai pūgoje

Vasario antra pusė – lapių vestuvių metas, tad net pūgos nepaisydama trijulė žaidė vestuvinius žaidimus. Tikras meilės trikampis. Net ir per žiūronus sniego sūkuriuose žvėrelius vos galėjau įžiūrėti: jie tai akimirksniui pasirodydavo, tai vėl išnykdavo baltame pūgos chaose. Mintyse sumečiau planą, kaip prisėlinti prie žaidžiančių rudakailių.

Laukais sukdamas didelį ratą, kovodamas su vėjo gūsiomis ir sniego smiltimis užpiltomis akimis mažai ką bematydamas, nusiglavau iki geležinkelio linijos apsauginių želdinių juostos. Po eglių lajomis buvo kiek mažiau sniego, mažiau iš kojų vertė vėjas, tad eiti buvo daug lengviau. Iš medžių priedangos geriau galėjau lauką apžvelgti pro žiūronus. Lapių trijulė šėlo: du patinai ratu gainiojo vienas kitą, grūmėsi tarpusavyje, tai pašokdami į viršų, tai versdamiesi kūliu, o patelė laikėsi kiek nuošaliau, tai prigulusi sniege, tai įsijungdama į bendrą ratelį. Lapės šėlo vis dar toje pačioje vietoje netoli skersai lauko einančio griovio.

Nustaciau, kad savo dvivamzdžio šūviais lapės geriausiai pasiekti galėčiau nuo trečio, skaičiuojant nuo geležinkelio pusės, griovyje augančio karklų krūmo. Tai žinant, šliaužiant

grioviu nereikės nuolatos iš priedangos kelti galvos, norint pasitikslinti žvėrelių buvimo vietą. Iš pradžių griovys buvo gana gilus, tad sėlinti galėjau susilenkęs, bet toliau teko gultis į sniegą ir šliaužti. Po keleto minučių tiesiog plaukimo puriame sniege pagaliau atsidūriau prie to trečiojo krūmo. Prisidengdamas karklų keru, atsiklaupiau griovio šlaite ir, savo džiaugsmui, už kokių 30–35 žingsnių išvydau ratuku besisukantį lapių meilės trikampį.

Stiprus vėjas, nešantis sniego smilčių kamuolius, pūtė nuo žvėrelių link manęs, tad vestuvininė manęs neužuodė. Be to, atsargumas joms tada mažiausiai rūpėjo. Tačiau nusitaikyti buvo keblu – lapės tarp besiraitančių sniego „gyvačių“ ir į viršų kylančių sniego smilčių stulpų pasirodydavo tik akimirksniui ir vėl pradingdavo pūgos sūkuriuose. Vis tik nutaikęs tokią akimirksnį, kai matėsi visi trys žvėreliai, iššoviau į arčiausiai esantį ir, kaip pasirodė, stambiausią plėšrūną. Po šūvio iš karto viską paslėpė sniego sūkuriams, tad negalėjau matyti, ar žvėrelį klijudžiau.

Iššauti iš antro vamzdžio į kitą lapę nebuvo jokių galimybių. Pašokęs iš griovio ir nubėgęs į ilgauodegių žaidimų vietą, išvydau sniege tysantį didžiulį lapiną. Lapinas atgulė šuolyje su į priekį ištiestomis kojomis ir į šoną atmesta ilga papurusia uodega, o jo rausvai rudas kailis, pripustytas smulkių sniego smilčių, atrodė tarsi pražilęs. Ką gi, lapių meilės trikampis išspręstas. O gražuolio lapino kailiniai padės galu nesuduriamam studentui apsirūpinti šaudmenimis gan ilgam. Valio pūgai...

Šauti tik į atpažintą taikinį

Pagal medžioklės taisykles tokiu oru medžioti nederėtų dėl prasto matomumo. Tačiau kai esi vienas didžiulėje laukų teritorijoje, o gyventojų vienkiemiai dunkso tik už keleto kilometrų, manau, kad niekam pavojaus sukelti negalėjau. Tuose laukuose kokį žmogų galėjai sutikti nebent tik vasaros lauko darbų periode, o tokioje pūgoje padorūs piliečiai ir nosies iš šilto trobos nekiša.

Tik medžiotojui blogo oro nebūna. Jis gali klajoti ar tūnoti pasaloje ir pūgoje, ir lietui merkiant, tvyrant nepermatomam rūkui, sėlstant vėtrai ar spiginant speigui.

Svarbiausia, ką turi žinoti medžiotojas, nenukreipti ginklo į neaiškų, neatpažintą taikinį, šauti tik žinant, kad kulka ar šratai nekliudys už taikinio esančių objektų.

**DIDELIAIS
KIEKIAIS
SUPERKAME
BERŽO RAŠTUS**

nuo 16 cm skersmens

Informacija apie supirkimo kainas ir sąlygas internete www.likmere.lt
telefonais +370 340 60054, +370 687 51927, el. paštu info@likmere.lt

***Viskas dirbantiems ir besiltsintiems miške –
Viskas vienoje vietoje***

- ▶ **IŠKLAUSYSIME**
- ▶ **PAKONSULTUOSIME**
- ▶ **PARINKSIME GERIAUSIĄ, KOKYBIŠKIAUSIĄ IR PIGIAUSIĄ**
- ▶ **OPERATYVIAI ATVEŠIME TIESIAI PAS JUS, O JEI REIKIA IR Į MIŠKĄ**

miskui.lt

UAB „MMC Forest“

Nausodžio k.,
Vėžaičių sen.,
96215 Klaipėdos r.
Tel. 8 673 51506
El. paštas info@mmc.lt
www.miskui.lt

PONSSE

Medkirtė ERGO

STAČIŲ ŠLAITŲ IR SUDĒTINGŲ RELJEFŲ NUGALĒTOJA

Miško technikos pardavimas: +370 610 27218

Servisas: +370 700 55100

Atsarginės dalys: +370 614 03734

Baltic Agro

www.balticagromachinery.lt

BALTIC AGRO MACHINERY LIETUVA

PONSSE LIETUVA

Husqvarna

HUSQVARNA 500-OJI SERIJA

Geresnei pjovimo patirčiai

Husqvarna 550 XP[®]G

Galingas, patvarus ir manevringas.

50,1 cm³ | 3 kW | 5,3 kg

Pasirinkite tinkamą grandinę
Husqvarna X-Cut™ grandinės užtikrina
ilgalaikį aštrumą, mažą tempimą,
aukštą pjovimo našumą ir didelį
atsparumą dilimui.